

SOSYOLOGCA

OCAK-ARALIK 2017

CİLT:7 SAYI:13-14

ISSN: 2146-5207

DURKHEİM'İN İNTİHAR TİPLERİNİN GÜNÜMÜZDE YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ GEREĞİ ÜZERİNE

Ertan EĞRİBEL & İpek SAYDUK

Özet: Çeşitli dönemlerde varlığını sürdüren intihar, 21. yüzyılda yeni bir kimlikle ortaya çıkmıştır. İntihar hem tarihsel hem de toplumsal bir olaydır. Toplumsal koşullarda ve ilişkilerde meydana gelen değişimler, yeni intihar türlerinin ve düşüncelerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İntihar, insanlık ve medeniyet için bir tehdit haline gelmiştir. İntihar denilince sosyolojide akla gelen ilk isim Emile Durkheim'dır. Bu nedenle intihar olayını Durkheim'ın intihar türleri ve yeni toplumsal ilişki ve sorunları değerlendirmesi çerçevesinde ele alacağız.

Anahtar Kelimeler: Emile Durkheim, İntihar, Sosyoloji.

ON THE NEED TO REEVALUATE DURKHEIM'S TYPES OF SUICIDE TODAY

Ertan EĞRİBEL & İpek SAYDUK

Abstract: Suicide that continued its existence in various periods emerged with a new identity in 21th century. Suicide is both historical and social event. The changes in social conditions and relationships have led to the emergence of new types of suicide and thoughts. Suicide has become a threat to humanity and civilization. When we think of suicide, the first name that comes to mind in sociology is Emile Durkheim. Therefore, we will discuss the suicide incident within the framework of evaluation of Durkheim's suicide types and new social relations and problems.

Keywords: Emile Durkheim, Suicide, Sociology.

DURKHEIM'İN İNTİHAR TIPLERİNİN GÜNÜMÜZDE YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ GEREĞİ ÜZERİNE

Ertan EĞRİBEL • İpek SAYDUK

1) Durkheim, Sosyoloji ve İntihar

Çeşitli dönemlerinde varlığını sürdüren intihar XXI. yüzyılda yeni bir kimlikle karşımıza çıkmaktadır. İntihar, tarihi ve toplumsal bir olaydır. Gündelik yaşam içinde eylemin başarıya ulaşması, teşebbüsü, intihar duygusu ve koşulları gibi çeşitli biçimlerde kendi varlığını hissettirmektedir. Toplum koşulları ve ilişkilerindeki değişiklik yeni intihar tiplerinin ve düşüncesinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bunun yanında intihar koşulları genelleşmiş, kişisel bir sorun olmanın ötesinde, militan/radikal bir eylem ve düşünce biçimi olarak topyekün insanlığı ve uygarlığı tehdit eder hale gelmiştir. Bu durum, intiharın yeniden incelenmesini gerekli kılmaktadır.¹ İntihar söz konusu olduğunda sosyolojide aklımıza gelen ilk isim Emile Durkheim'dır. Bu yüzden intihar olayını Durkheim'ın intihar tiplerinin değerlendirilmesi ve yeni toplum ilişkileri ve sorunları çerçevesinde ele alacağız. Konuyu bir başka biçimde de tartışmak mümkündür. Ancak Batı egemenliği koşullarında açıklamada da Batı sosyolojisinin üstünlüğü ve etkisi söz konusu olduğunda kendi görüşümüzü ve tutumumuzu belirtmek için, önce Batı sosyolojisi açıklamalarıyla hesaplaşmak gerekmektedir. İntihar konusu Durkheim'ın yöntemiyle özdeşleşmiş bir konudur. Marx'ın da intihar ile ilgili bir çalışması olmasın karşılık aynı ilgiyi görmemiştir. Marx'ın Batı kapitalizminin işleyişine getirdiği eleştiriler bu görmezden gelişte önemli bir rol oynamıştır. Marx, çalışmasında Fransız toplumu (kapitalizm) eleştirisini yapmak istediğini belirtmektedir. Bu sayede sayısız hayal kırıklıkları, coşkular, yasalar, yenilgiler, zaferler, varolan mülkiyet, aile ve diğer kişisel ilişki-

¹ Bu çalışma, "Türkiye Sosyolojisi Semineri" dersinde ele aldığımız konunun birlikte yazımıdır.

ler, kısacası özel yaşam eleştirisi hayat bulacaktır.² Durkheim sosyolojisinin en önemli özelliği Marx'a karşı bir kuram ve açıklama getirmesidir.

Durkheim, çeşitli çağlarda ve toplumlarda sürekliliği olan, intihar olayından yola çıkarak kendi toplumsal kuramını oluşturmaya, doğrulamaya çalışmaktadır. İntihar kelimesinin etimolojik kökenine bakacak olursak, intihar kök itibariyle Latince "Se veya Suus (kendi)" kelimesi ile "Cardere (öldürmek)" kelimesinin birleşiminden oluşmuştur. "Arapça "Nahr" kökünden türemiştir. "Nahr" kelimesi sözlükte bir hayvanı kesmek, boğazlamak anlamına gelmektedir."³ Bu anlamda intihar bireyin "bilinçli" bir seçimidir. Sorun, bunun insanın varoluşuna karşıt bir olay olmasına karşın her dönemde varlığını sürdürmesidir. Doğmak, yaşamak, ölmek gibi olayların "doğal/normal", intiharın sapma olarak tanıtılmasında bir terslik vardır. Bu varsayım temelinde belli değer ve davranışların, düzenin işleyişinin doğrulanması yapılmaktadır.⁴ İnsan için ölümü, yaşamı kendiliğinden, doğal biyolojik, tıbbi bir olay olarak tanıtmak kabul edilemez. Ayrıca bu durumda çatışma ve farklıları ırkçı görüşlerle açıklamanın da yolu açılmaktadır. Etnik, kafa yapısı farklılığı yerine kültür konulduğunda da açıklama değişmemektedir. Sosyoloji için intihar gibi yaşam ve ölüm de toplumsal bir olaydır. Sosyoloji birbirinden farklı, çeşitli olayların uydukları genel yasaları araştırmaktadır, patolojik durumlar dışında, ölüm, yaşam, hastalık, intihar gibi konular bu yönüyle sosyolojinin ilgi alanı içindedir. Durkheim'ın temel savı XIX. yüzyılda gündeme gelen modern toplum tipinin kendinden önceki geleneksel toplum tipinin bir uzantısı ve toplumda başlangıçta var olan eğilimlerin gelişmesi olduğudur. Bu anlamda tarihi bir ilerleme ve değişme görüşü söz konusu değildir. İntihar, birey-toplum ilişkisi ve çelişkisinin yeni toplum ilişkileri ve koşulları içinde bir tezahürüdür. Durkheim intihar olayını alır görünmektedir, gerçekte intihar aracılığıyla Batı düzeni övgüsü ve savunmasını üstlenmiştir.

Durkheim genel toplum içinde kişisel durumların yol açtığı çelişkiler üzerinde durmuş sorunları kişisel düzeyde tanıtmaya çalışmıştır. Birey-toplum sorununu sosyolojide ilk ortaya atanlardan biridir. Birey-toplum çeliş-

² Durkheim da Fransa'da toplumsal olay ve reformlarla ilgilenmiş, ama Marx karşıtı sonuçlara varmıştır. Marx, kendi kuramını yabancılaştırma veya iktisat ile ilişkili olarak doğrulama çabası içindedir. İntihar konusuyla ilişkisi de bu yöndedir. Bu nedenle, doğrudan intihar konusu üzerine görüşleri öne çıkmamıştır. Marx için sınıflı toplum sadece sınıf ilişkilerinde değil bütün ilişki alanlarında ve biçimlerinde sorunlara yol açmaktadır. Marx, *İntihar Üzerine*, Derleyen-Çeviren, Barış Çoban, Zeynep Özarslan, Yeni Hayat Kütüphanesi, İstanbul, 2006.

³ S. Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul, 1995, s. 867-868.

⁴ İntiharı yaşam ve ölüm arasında bireysel bir seçime indirgemek bile kendi başına sorundur.

kisi aracılığıyla Batı toplum sorunlarının kaynağında görülen sınıflar arası farklılaşma ve ilişkilere açıklama getirme çabasıdır. Bu durum kendisini toplumsal işbölümü ve toplumsal dayanışma konusuna itecektir.⁵ İntihar çalışması bu görüşünü doğrulama çabasının bir ürünüdür. Birey-toplum ayrımı ve çelişkisi Batı düşüncesi içinde bilinen bir konudur, ancak sosyolojide konunun ele alınışı yenidir. Batı'da düzen bütün yüceltmelere karşın bireysel düzeyde aşılabilmekte, bazı durumlarda bireyler düzenin/toplumun getirdiği zenginliğin, çözümün üzerine çıkararak katkı sağlayabilmektedir. Birey-toplum çelişkisi ve birliği hukuk düzeyinde özel hukuk-kamu hukuku ayrımı ile ifade edilmiştir. Böylece, kişisel düzeyde arayışlar, çözüm yasaklanmaktan, bireysel düzeyde sorunlar veya başarısızlık olduğunda düzenin varlığı, kimliği de tehlikeye atılmış olmayacaktır. Durkheim'ın sosyolojiye en önemli katkısı yöntemle ilişkilidir, sosyolojinin bilim kimliği kazanmasında özel bir yeri vardır.⁶ İntihar konusuyla bu yöntemin özelliklerini tanımlamak mümkündür. Durkheim'ın sosyolojiye katkısı birey-toplum konusunu sosyolojinin gündemine sokmasıdır. İntihar konusu bu yönde bazı değerlendirmeler yapmaya elverişlidir.

Durkheim intiharın düzen ve toplumla olan ilişkisini tartışmakta, bu ilişkinin varlığını kabul etmektedir, ancak Marx'ın çatışma, aşama görüşün aksine bir ilişkinin bulunduğunu öne sürecektir. Durkheim'ın intihar çalışması bir anlamda sosyolojide yöntem ve bilgi edinme yollarının tartışılmasıdır. Sosyolojide farklı bir yaklaşım ve değerlendirme, ölçme yolunun oluşturulmasına katkıda bulunmuştur. İntihar olayını kendi özellikleri ve kural-ları, somut koşulları içinde alarak, çeşitli intihar tiplerini tanımlamaktadır. Durkheim, intihar olayına karşısında yansızlık ve bilimsellik savunucusu gibi görünmektedir, gerçekte bu yansızlık, bilimsellik ancak topluma, düzenin işleyişine tarih-üstü, toplum-üstü bir bağımsızlık vermekle mümkündür. Mekanik veya organik toplum açıklaması, toplumsal dayanışma, uyum gibi kavramlar bunun bir ifadesidir. İntihar, toplum ilişkilerinin ve bütünlüğün bir parçasıdır. Düzen tanımlandığında ve tartışılmadığında intiharı açıklamak, özelliklerini saptamak için bir güçlük de kalmayacaktır. İntihar sınıflamaları da bu açıdan belirlenmiştir. İntihar, toplumun veya düzenin işleyişi

⁵ Baykan Sezer, *Sosyolojinin Ana Başlıkları*, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2015, s. 98.

⁶ Durkheim'ın 1893'de yazdığı "Toplumsal İşbölümü" kitabının başlıca konusu birey ve toplum arasındaki ilişki, bireyler topluluğunun toplumu nasıl oluşturduğudur. "Sosyoloji Yönteminin Kuralları" (1895) kitabında ailenin, hukukun, ahlakın, eğitim ve diğer kurumların kökenini temellendirme çabasıdır. "Dini Hayatın İptidai Biçimleri" (1915) kitabı hem görüşlerinin sınanması, hem de kurumların kökenini, bütünsel düzeyde, dine bağlı açıklanmasıdır. Durkheim, çeşitli çalışmalarında, gelişen toplum olayları ve Fransa'da milliyetçilik akımları önünde ve içinde kendi yerini bulmaya çalışmıştır. Baykan Sezer, *Sosyolojinin Ana Başlıkları*, Doğu Kitabevi, İstanbul.

içinde sınırlanacak ve anlamını bulacaktır. İntihar konusunda yöntem ve bilgi edinme yolu olarak, verili düzen/bütün ya da kendi ortamı ve anlam çerçevesi içinde, somut koşulları ve özellikleri saptayan gözlem, istatistik gibi teknik araçlar ve uzmanca bakış açısı öne çıkarılacaktır.

Toplum içinde birey-toplum ve sınıflar arasında önemli uyumsuzluk bulunurken toplumun bütünlüğünü ve sürekliliğini sağlayan nedir sorusuna Durkheim'in getirdiği ilk karşılık toplum üyeleri arasında bulunan dayanışmadır. Daha ilk toplum yaşantısıyla toplum içi uyumsuzluklara karşılık toplum üyeleri arasında kendiliğinden bir dayanışma vardır. Toplum üyeleri birbirinden henüz farklılaşmış değildir. Bu nedenle zorunlu olarak kendilerini bir düşünecekler ve toplumla bütünleşeceklerdir. Durkheim, işbölümünün basit bir biçimde ortaya çıktığı, farklılaşmamış, geleneksel toplumlarda görülen bu olaya "mekanik dayanışma" adını vermektedir. Toplum gelişmelerine bağlı olarak toplum bütünlüğünü korusa bile giderek önemli bir değişikliğe uğramıştır, Bu dönemde artık söz konusu ettiği olay "organik dayanışma"dır. Bu ayrım Durkheim sosyolojinin temelini oluşturacaktır. Durkheim yapmış olduğu mekanik dayanışma ile organik dayanışma ayrımı ile birey-toplum ilişkilerini tanımlamaktadır. Mekanik dayanışma olarak ifade edilen homojen toplum dinsel özelliklere ve kendine özgü bir niteliğe sahiptir. Ancak bu homojenlik Batı'da endüstri ilişkileriyle birlikte yerini uzmanlaşma ve iş bölümüne bırakmış, yeni toplumsal tabakalaşma ve toplumsal sınıf ayrımını ortaya çıkarmıştır. Batı sosyolojisinde toplum ilişkilerinin işbölümüne bağlı olarak tanımlanması, işbölümüne üstünlük verilmesi (Durkheim) veya sorunların nedeni olarak görülmesi (Marx) rastlantı değildir.

Durkheim'a göre toplum gelişmeleri üyeler arasında tam bir dayanışma ve çıkar birliği içinde gelişmektedir. Mekanik dayanışmada, bütünlük kendiliğinden ve basit, mekanik nedenlerin ürünüdür. Organik dayanışmaya geçiş nüfus artışı benzeri nedenlerden kaynaklanmaktadır. Toplumda görülen kurum ve eğilimleri aşmak mümkün değildir. Organik dayanışma ve işbölümü toplumda başlangıçta olan eğilimlerin üst düzeyde gerçekleşmesidir. Bu olaylara toplum üyelerinin uyum sağlamaları mümkün ve gereklidir. Bu görüşleri kanıtlamak için intihar (bir başka çalışmasında da din olayını) seçmiştir. Her iki olayın seçiminde de görüşlerini açıklamada getireceği kolaylık vardır. Biri toplum olaylarının bütünlüğünü, diğeri bu bütünlükle çelişen bir durumu almaktadır. Toplum gerçeği, intihar veya din, toplumların tarihten bağımsız ve bireylerin üstünde bir olay olarak ele alındığında düzeni ve sınıflar arasında farklı çıkar ve çatışmalarla açıklamaya gerek kalmamaktadır. Durkheim'a göre geleneksel toplumda din olgusu toplumsal hayata bir düzen getirmiştir ve bu düzen kişinin gündelik hayatını kapsamıştır. Din, kişinin çalışmadan cinselliğine kadar gündelik yaşamını kapsayacak ve neler yapacağını belirleyecektir. Bunun dışına çıkmak mümkün görülmemektedir.

Durkhem, din konusunu toplum olaylarının, aralarında çeşitli ilişkiler içinde birbirine bağımlı olduğunu göstermek için ele almıştır.⁷ Dinin toplum üyelerini kapsama ve bütünlüğünü sağlama rolüne karşın, intihar birey ile toplum arasındaki çelişki ve baskıdan (olumsuz bir biçimde) kaçma çabasını göstermektedir. Kendi sosyoloji anlayışını bu konular aracılığı ile yaygınlaştırma imkanı bulmuştur. Durkheim'in sosyoloji yönteminin etkili olmasında bu iki konu örnek olmuş, farklı toplumsal olayların değerlendirilmesinde de kullanılmıştır. Durkheim, bu konular aracılığıyla sosyoloji yöntemini temellendirmiştir. Dini dünya görüşünün egemen olduğu dönemde de intihar toplumsal bir gerçeklik olarak kendisini göstermektedir. Konuyu dine, dinden uzaklaşmaya bağlı olarak açıklamak (dinin intiharı yasaklaması, bütünlük duygusu) intihar edenleri küçümsemenin, dışlamanın bir başka biçimidir. Marx'a göre, intihara karşı söylenen herşey aynı düşünce etrafında dönüp durur. İnsanlar intiharı Tanrısal iradenin çiğnenmesi olarak görürler, ama intiharın varlığı kendi başına tanrının çözümlenemez iradesine karşı açık protestodur."⁸

XIX. yüzyılda yeni bir toplum ve yeni toplum ilişkileriyle birey-toplum çelişkisi yeni bir biçim almıştır. Batı'da sosyoloji başlangıçta Batı kimliği ve üstünlüğünü birlikte tanımlama çabasıdır. XX. yüzyıla gelindiğinde artık verili düzen ve topluma duyulan güvenle bu yönde çabalar daha az ilgi görmüştür. Batı sorunları artık düzeni tehdit edecek boyutta görülmemiştir. İntihar olayı doğrudan Batı kimliği ve varlığını tanıtan temel konulardan değildir.⁹ Artık düzen ve toplum tamamlanmış ve bitmiş bir olay olarak görülünce sosyoloji daha sınırlı konulara yönelmiş, sorunları kendi özellikleri ve sınırları içinde ele almıştır. Batı'nın temel sorunların çözüldüğü, en azından açıklandığı inancıyla sosyoloji ulaşılması gereken temel amaçları tartışma dışı veriler olarak görmektedir, sosyolojinin araçları ve izlenecek yollar üzerinde durmaktadır. XX. yüzyıl başlarında sosyolojinin bilim kimliğinin kabul edilmesinde ve üniversitede yer almasında Durkheim'in yöntem anlayışı önemli bir rol oynamıştır. Durkheim'in intihar çalışması, sadece yeni düzenin ve ilişkilerin doğrulaması değil, aynı zamanda sosyolojide geçerli araştırma yöntemlerinin nasıl olması gerektiğini göstermesi açısından önem kazanmıştır. Durkheim'a göre endüstrileşme ile birlikte ortaya çıkan toplumsal tabakalaşma ve işbirliği doğal bir yapıya sahiptir. Baskın olan toplumdur, kurumların işleyişidir. Kişiler bu olaydan olumsuz etkilense de dışına çıkmaları mümkün değildir. Gerçekte, intiharı dine, yasaya, topluma, ahlaka karşı

⁷ Durkheim'in dine bakışı, Marx'ın kuramını önemli bir konuda çürütmeye çalıştığı ve açıklamada bütünsel bir görüş oluşturduğu için ilgiyle karşılanmıştır.

⁸ Marx, *İntihar Üzerine*, s. 11.

⁹ Ancak son dönemde Batı kimliği tartışmalı hale gelip verili düzen ve toplum marjinalleştiğinde intihar felsefenin temel sorunu haline getirilmek istenmiştir.

bir suç olarak göstermek ya da intihar baskısına neden olan kurumlara bağlı çözüm aramak, düzenin kendi sorumluluğundan kurtulmanın, düzene ortak olan insanlara, yakınlarına içrahatlığı sağlamanın bir yoludur.

2) Durkheim'in İntihar Tipleri

Sosyoloji bir XIX. yüzyıl bilimidir ve dönemin koşullarından etkilenmiştir. XIX. yüzyılda yeni bir toplum ve ilişkileri yüceltilmekte ve sorunların çözümü olarak gösterilmektedir. Düzen işleyişi sırasında krizlere neden olsa da Batı sorunlarını dünya egemenliğini eline geçirmiş olmanın verdiği üstünlükle çözeceği inancındadır. Durkheim, Batı toplum ve kurumlarını yüceltirken, toplum üyelerinin kendi kimlik ve varlıklarını sürdürebilmeleri için toplumsal dayanışmayı zorunlu görmektedir. Toplum ve toplumsallaşmayı üzerinde tartışmadan en kolay açıklama yolu kurumlar aracılığıyla. Birey-toplum ilişkisi, bireyin topluma uyum sağlaması ya da toplumsallaşması aileden eğitime daha baştan verili olan kurumlar içinde ele alınmıştır. Bu kurumlar, bireyin topluma uyum sağlamasında (belli değerleri benimsemesinde, yaygınlaşmasında, toplumsallaşmada kimi zaman zor yoluyla) önemli bir rol üstlenmektedir. Ancak bu kurumlar aynı zamanda sorunların da kaynağıdır. Bu durumda bireylere öğütlenen ya uyum sağlamaları, ya da varlıklarını sürdürmelerinin mümkün olmadığıdır. Toplum, bireyin toplum içinde yerini, düşünce yapısını, yaşamını nasıl sürdüreceğini belirlemektedir. Toplum içerisindeki dayanışma ve insanları birleştiren bağlar toplumsal olguların özelliğinden kaynaklanmaktadır. Parçalar tek tek ele alındığında hepsinin farklı özelliği vardır, ama bütünden parçaya varırken istisnai durumlar dışında, parçaların içerisinde bütünün yansımaları olduğunun farkına varılmaktadır. Birey-toplum ilişkisinde farklılık ve bütünlük birliktedir. Durkheim göre toplumsal olgular, zamanla gelişmekte ve kendilerini bireye dayatmaktadırlar. Bir toplumsal olgunun belirleyici nedenini, bireysel bilinç halleri arasında değil, ondan önceki toplumsal olgular arasında aramak gerekmektedir.¹⁰ Durkheim bireyin toplumla özdeşmesi azaldığında veya toplum değerleri bozulduğunda intihar olayının arttığını saptamıştır. Bireyin toplumla bağının zayıflaması, uyumsuzluk veya yabancılaşması intihar olayının başlıca nedenidir.

Durkheim göre, intihar birey-toplum çelişkisinin bir ifadesidir. İntiharı bir başka olayla, düzenin işleyişiyle açıklamaktadır. Toplum, toplum olayları birey üzerinde baskı yaratarak genelleşmekte ve kendini zorunlu hale getirmektedir. Toplumsal düzen, kendini meydana getiren üyelerinin dışında ba-

¹⁰ Durkheim, *Sosyolojik Metodun Kuralları*, Çev. Ö. Doğan, Doğu-Batı Yayınları, Ankara, 2914, s. 166.

ğimsız olarak var olan ve devam eden bir gerçekliktir. Toplumsal kurumların içinde geçerli kurallardan sapıldığında toplumsal kurumlar baskı ve gücünü (hukuk, ceza sistemi, hapisaneler, dini, ahlaki çeşitli yollarla) gösterirler. Durkheim, toplumu çatışma içinde tanımlamak yerine, iş bölümü ve iş birliği içerisinde gerçekleşen bir olay olarak görmektedir. Toplumsal değişme ve işbirliğiyle kişilerin hareketlilik olanakları geniş tutularak düzen içinde bir yer bulmaları ve gelişme sağlanacaktır. Bu anlamda sorunların çözümü ve gelecek konusunda iyimserdir. Birey-toplum ilişkisi kimi zaman çelişki ve çatışma biçimi olsa da esas olan dayanışma ve uyumdur. İntihar bir anlamda birey-toplum çelişkisini ve sapmayı göstermektedir. İntiharın nicel/sayısal düzeyde kabul edilir hale gelmesi düzenin normalleşmesinin bir belirtisidir.¹¹

Durkheim'in görüşlerinin gündeme geldiği dönemde, Batı çözümünün genel eğilimleri belli olmuştur. Batı kendi düzenine ve toplum modeline büyük bir güven duymakta, bu konuda tartışmayı gereksiz saymaktadır. Verili düzen ve toplum, bitmiş, tamamlanmış bir olay olarak görülmektedir. Çeşitli toplum olayları, konu ve sorunların ele alınmasının temel çerçevesi budur. Sosyoloji, temel konu ve sorunlar ve bütünsel dünya görüşleri dışında kendisini teknik bir bilgi sistemine dönüştürmek istemektedir. Durkheim'in intihar çalışması bütün bu gereksinimlere yanıt verdiği için günümüzde de önemini sürdürmektedir. İntihar, Batı kimliğinin belirlenmesi ve temel sorunlarıyla ilgili bir konu olarak görülmemektedir. İntiharın bireysel bir seçim ve istatistiki bilgiye dayalı bir çalışma konusu olarak tanıtılması bu nedendir. İntihar konusunda bilgi artık olgusal, gözlemlenebilir, ölçülebilir, saptanabilir somut koşullara dayanmakta, intihara nasıl karar verildiği, nasıl gerçekleştiği, kullanılan araçlar (psikolojiden de destek alarak) saptanmaktadır.¹² Dini, felsefi açıklamalar yerine bilim açıklamaları öne çıkmıştır. Niçin sorusu felsefi, dini, kurgusal, ideolojik, bütünsel, özcü bir soru olarak görülerek bilim dışı kalmaktadır. Durkheim, pozitivist görüşün bir devamıdır. İntihar olayı toplumsal verilerin biraraya getirdiği ve sonuçlar çıkarıldığı istatistiksel bir çalışma yöntemine indirgenmiştir.

XIX. yüzyılda Batı'da ortaya çıkan endüstri toplumu, şehir toplumu, modern toplum gibi çeşitli adlar verilen toplum ilişkileri geçmişten farklı özellikler göstermektedir. Bireyin bütünlüğünün zedelenmesiyle, birey kendisi ile baş başa kalmaktadır (Marx). Durkheim'a göre de intihar bireyin ken-

¹¹ Ölçme teknikleri yöntemi bu nedenle öne çıkarılmıştır.

¹² Psikoloji'de, aynı koşullarda ve ilişkilerde olmasına rağmen bazı bireylerin intiharı seçmeleri, bireylerin birbirinden farklılaşmaları bireyin kişilik yapısında (içgüdüleri ile toplumsallaşması arasındaki çelişki, içsel uyumsuzluk, uyumsuzluk içinde) aranacaktır. Durkheim, bireyin kişilik yapısındaki bir bozukluk yerine intihar toplumun yapısındaki bir sorundan kaynaklansa da, toplumun/düzenin yapısını ve baskısını tartışmak yerine, bireysel bir bozukluk, uyumsuzluk ve seçim olarak tanıtacaktır.

disini aşan gerçeğin egemenliği (baskısı) altında gerçekleşmektedir. Ancak Durkheim düzene güvenle toplum ilişkilerinde ortaya çıkan bunalımları, yenilgi ve umutsuzluğu, değersizleşmeyi kişisel bir sorun/uyumsuzluk olarak görmektedir. Birey sorunlarla baş etmede yetersiz bir kişilik yapısına sahip olduğunda, sorunların üstesinden gelememesinde içe kaparak çıkış yolu aramakta, ama yoğun karamsarlık ve zorlanmalar söz konusu olduğundan bir çıkış yolu bulamamaktadır. İnsanların içinde bulunduğu koşullar, sorunlar geçicidir. Modern toplumun kendisine özgü (farklılaşmış), bir intihar oranı olması "toplumsal yaşam hızı"na bağlıdır. İntihar olayı toplumdaki topluma fark göstermiş olsa da verili ilişkilere bağlı ortak eğilim ve kalıplar biçiminde ortaya çıkmaktadır. Birey-toplum/kurumlar çelişkisi, toplumsal bütünleşme ve dayanışma ile intihar arasında bu açıdan bağ kurmuştur. Evlenme, boşanma, aile, dinsel topluluk, ordu gibi toplumsal kurumlar bireyin üzerinde yarattığı baskı, bütünleşme çabası veya bütünleşememenin getirdiği sorunlar (toplumsal kural ve normların etkisi) intihar olayının ortak nedenidir. Bu ortak eğilim ve kalıplar ile birey arasındaki çelişki ve bağlardan yola çıkarak intihar tiplerini ortaya koymaya çalışacaktır. Bunun için önce herkesin katılacağı ortak bir tanım getirilmiştir. İntihar "kişinin neticesini bilerek doğrudan veya dolaylı olarak pozitif veya negatif bir eylemle yaşamına son vermesidir."¹³ Tanım dar olmasına rağmen her olayı kapsadığı için kolaylıkla benimsenmiştir. Ancak bu tanımın yetersizliği, darlığı nedeniyle yeni tanım ve açıklamaların yapılması gerekmiştir. Toplumsal dayanışma ve uyumsuzluk gibi geniş tanımlara başvurulmasıyla çeşitli intihar biçimleri tanımlayabilecek daha geniş yeni bir çerçeve edinilecek, ancak bu çerçeve içinde de çeşitli intihar tipleri yeniden kendi içinde sınıflanacaktır.

Durkheim'a göre intihar, toplumsal bütünleşme/dayanışma ile ters orantılı olarak karşımıza çıkmaktadır. Durkheim, intiharı nedenleri arasındaki benzerlik ve farklılıklarına bağlı olarak üç intihar tipi tanımlamıştır: 1- Bencil intihar, 2- Özgeci intihar, 3- Anomik/kuralsız intihar. Durkheim, intiharın nedeni olan toplumsal olayı doğrulamak için, intihar eylemini tartışma konusu yapmaktadır. Organik toplumda birey-toplum ilişkisi ve toplumsal dayanışma görüşüne göre intiharı etkileyen iki tip bağ vardır, toplumsal bütünleşme ve uyumsuzluk karşıtlığı ile intiharı ilişkilendirmektedir. Toplumla bütünleşme/dayanışmanın güçlenmesi veya azalması intihar oranlarını belirlemektedir. İntihar, toplumsal olay ve güçlerden etkilenen, özel, bireysel bir eylemdir. Toplumsal dayanışmanın, toplumsal bağların başarısız kalmasını göstermektedir.

Durkheim toplumsal bütünleşme ve uyumsuzluğa bağlı olarak çeşitli intihar türlerini tanımlamıştır. 1- *Bencil intihar*; birey kendini toplumdaki

¹³ Emile Durkheim, *İntihar*, Çev. Zühre İlkgelen, Pozitif Yayıncılık, 2015, s. 291.

soyutlarken, toplumdan koparken, toplumsal idealler ve amaçlar, toplumla bütünleşme eksik kaldığında ortaya çıkmaktadır. Bu durumda toplumsal güçlerden etkilenme en aza inmekte ve birey toplum çevresiyle bütünleşememekte, kendi başına, çaresiz kalmaktadır (Durkheim güçlü toplumsal cemaate sahip Katolikler arasında veya istikrarlı toplumsal ilişkiyle bütünleşmiş evli insanlar arasında ya da toplumsal bütünleşmenin güçlü olduğu savaş dönemlerinde intihar oranlarının daha düşük olduğu saptamasında bulunmaktadır.) 2- *Özgeci/altruist intihar*; bencil intiharın aksine bireyin toplumla çok fazla kaynaşması, bütünleşmesi ve buna bağlı olarak topluma faydalı olma çabası ve baskısı içine girdiği durumlarda görülmektedir. Aile, adetler, gelenekler, dini, ahlaki, siyasi kurumlar ve kuralların, katı alışkanlıkların baskısıyla aşırı bütünleşmekten, bireyin toplumu kendisinden değerli tutmasından kaynaklanmaktadır. 3- *Anomik/kuralsızlık intihar*; toplumsal bütünleşme ve dayanışma olmadığında, insan ilişkileri ve etkinliklerindeki düzenin bozulması, standart ölçülerin bulunmaması sonucunda, yasaların ve kurumların işlevsiz kalması, otorite boşluğu, karışıklık ve çöküntü durumlarında, kısaca değişimin yönü belirsizleştğinde ortaya çıkmaktadır. Hızlı değişim ve istikrarsızlık koşullarında kurallar ve normlar ortadan kalmakta, koşullar ve arzular arasında denge bozulmaktadır.¹⁴ Anomik intihar, organik toplumlarda, özellikle düzenlemelerin gerilemekte olduğu iktisadi depresyon ya da patlama dönemlerinde görülecektir. İnsanlar, toplum düzenine daha az bağlı olduklarında temel arzu ve eylemleri tutkuları, hırsları sınırsız ve karışık bir hal almakta, intihar nedenine dönüşmektedir. Durkheim'a göre mekanik toplumdan organik topluma geçişte uzmanlaşmaya bağlı olarak değişim süreçleri hızlı ve yoğundur. Geçmişte dinin sağladığı geleneksel ahlaki ve denetleme ölçüleri organik toplumda parçalanmakta, gündelik yaşam anlamdan yoksunlaşmakta, bireyselleşme ve dini inançların zayıflamasıyla intiharda (bireysel bir eylem olarak) artış görülmektedir. Birey kendine özgü bir iradeye ve birey olarak seçim yapma imkanına sahip olsa da davranışları toplumsal olarak biçimlenmiş ve kalıplaşmıştır. İntihar kişisel bir eylem olmasına karşın toplumdan etkilenmektedir. İnsanın davranışlarının toplumsal olarak biçimlenmesi, kalıplaşmasından yola çıkarak Durkheim belli intihar tipleri/kalıpları ortaya koymuştur.

Durkheim düşüncesinden yola çıkılarak bu üç intihar tipine, 4.- *Kaderci/*

¹⁴ Durkheim, anomi kavramını "Toplumsal İşbölümü" ve "İntihar" çalışmalarında düzen ile ilişkili anormal/kuralsız bir durum ile ilişkili kullanmaktadır. "Toplumsal işbölümü" çalışmasında, anomi/kuralsızlık toplumun mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya geçiş sürecinde ortaya çıkar. İşbölümünün artması, organik dayanışma sayesinde toplumsal bütünleşme söz konusudur. Ancak ahlaki düzenlemelerin farklılaşma ve uzmanlaşmanın gerisinde kalması sonucu anormal veya anomik patolojik işbölümü ortaya çıkacaktır.

kuralcı intihar olarak dördüncüsünü eklemek mümkündür. Kadercı intihar tipinin Durkheim'in yaygın intihar sınıflamaları dışında görülmesinin nedeni, organik toplumda dinin etkisinin zayıfladığı görüşü yanında, düzenin doğrudan dayatmasından kaynaklanmasıdır. Bu intihar tipinin daha çok mekanik dayanışmanın geçerli olduğu geleneksel toplumlara özgü bir tür olduğu görüşü geçerlidir. Toplum veya kurumlar görev gereği bireyi hiçleştirmekte ve kaçınılmaz, onaylanmış, kadercı intihar biçiminde ortadan kaldırmaktadır. Bu durum, Durkheim'in birey-toplum ve toplumsal dayanışma/bütünleşme ve dayanışma kuramını savunmayı zorlaştırması yanında, açıklaması da zordur. Kadercı (*teslimiyetçi-görevci/kuralcı*) *İntihar*; düzene kadercı bağlılığın kaçınılmaz, doğal bir sonucudur. Kaçınılmaz, kişisel olmayan dışsal bir durumu ve görevi belirtmektedir. Bu anlamda kadercı intihar göreve bağlı bir dizi ritüelle temellenmiştir. Düzene kadercı bağlılık kurumların toplumdaki bağımsız işleyişinden kaynaklanmaktadır. Düzen kendi oluşturduğu ideoloji ve kurullarla temellenen ahlaki bir bağlılık doğurmaktadır. İlkel toplumlarda yaşlılığın eşliğine ulaşılması veya ciddi hastalıklara yakalanma durumunda veya kocalarının ölümü sonrasında kadınların intiharı veya kölelerin sistem gereği kurban edilmesi, adak intiharları, ya da prestijli bir kişinin ölümü üzerine maiyet ve hizmetçilerinin intiharı gibi biçimler kadercı intihar tipi örneğidir. İntiharın kader olarak benimsenmesi verili düzenin kader olarak görülmesinden (açıklanamamasından, topluma yabancılaşmasından) kaynaklanmaktadır. Kurumsal/toplumsal bir irade tarafından gelecek baskıcı bir disiplin ve şiddetle engellenmiş, dondurulmuş ve yaşama kayıtsız kalınmıştır. Kadercı intihar, toplumsal/kurumsal bir emrin, kaçınılmaz ve kişisel olmayan bir durumun sonucudur. Çaba harçayarak verili koşul ve sonuçlardan kaçmak mümkün değildir. Yaşamın kaçınılmaz bir olgusu ve görev olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, kadercı intihar gündelik ilişkilerden bağımsız toplum-üstü bir görev veya ritüelin parçası olmaktadır.¹⁵ Bu intihar biçimini siyaseten veya askeri bir amaç uğruna kurban olarak günümüze de uyarlamak mümkün olmaktadır. Burada toplumca gerçekleşen yaptırım, intihar etmediğinde, onursuz bir yaşamı seçmek, dışlanmak, toplumsal ve bireysel kimliğini değersizleştirmek (dolayısıyla intihara yönlendirmek) biçimindedir.

Durkheim'in intihar tiplerinden bir sonuç çıkarmak mümkündür. İntihar seçimi, bireysel ve toplumsal düzeyde sorunları aşamamanın, derin bir çaresizliğin, acının, umutsuzluğun, yabancılaşma ve aşkınlığın ifadesidir.¹⁶ Esas

¹⁵ Çeşitli dinlerde, büyü ve sihirlerde kurban geleneği ile bu anlamda bir bağlantısı vardır. Günümüzde insan kurban geleneği ikame edilmiş bir kurbanı yüklenerek varlığını sürdürmektedir.

¹⁶ Bu belirti ve bulgular Durkheim'a ait olmayan genel bir durum ve saptamadır. Bütün

üzerinde durulması, açıklanması, kavranması gereken budur. Durkheim'in intihar tipleri bu sonucu tartışmak/dönüştürmek yerine, koşulları saptamakla, iç çekmekle yetinmektedir. İntihar baskısına neden olan kurumlar, olaylar ve koşullarla uyumsuzluğu ve bütünlüğü/dayanışmayı bireyi silerek, otorite ve kurumların işleyişini mutlaklaştırarak çözmek istemektedir. Durkheim'in intihar tipleri ile mevcut denge ve tutum arasında bir bütünlük ve uyumsuzluk bulunmaktadır. İntihar düzenin normal işleyişi sırasında ortaya çıkan bir hastalık, alışlagelmışin dışında normalden ayrılış hali olarak görülmektedir. Bir hastalık semptomu gibi toplumdan yalıtılarak, ayrıştırılarak kişisel bir aşırılık, bozukluk olarak ele alınmaktadır. Konu bu biçimde ele alındığında da tartışma bitmemektedir. İntihar düşüncesi içindeki kişi (hasta) objektif olarak ölçüm yapamadığı için, sosyolog dışardan bu hastalığın bulgularını saptayacak, gözleyecek ve değerlendirme yapacaktır. Sosyoloji değerlendirmede intihar bulgu ve belirtileri (herkes tarafından yüzeysel de olsa saptanabilen duygusuzluk, yalnızlaşma, çaresizlik, umutsuzluk vb. gibi doğrudan, basit deneyimler, gözlemler) dışında bir başka olaya/nedene bağlı bir açıklama getirme çabasıdır. Ancak sosyoloji günümüzde kuramdan vazgeçtikçe açıkça gözlemlenen ilk bulgu ve belirtiler üzerinde (kimi zaman ilaçla, kapatmayla, klinik olarak) sorun üzerinde etkili olmaya çalışmaktadır. Bu konudaki tartışma yöntemle ilgilidir. "Guguk Kuşu" filmi ve romanı bu yöntem seçimini (normal-anormal değerlendirmesi ve müdahaleyi) sosyologlardan daha etkili bir biçimde tartışmaktadır. Durkheim, insanları işbölümüne dayalı farklılaşmış toplum yapısına daha fazla ortak ederek, meslek yaşamlarına, görevlerine adapte ederek, ya da ortaklaşa hareket etmeyi öğreterek intihara eğilimine çözüm bulmalarını önerecektir.

Durkheim, birey-toplum çelişkisine önem verir görünmektedir, ancak amacı (çözüm) toplumsal bütünleşme ve dayanışmanın savunulmasıdır. Bu açıdan bireylerin görev ahlakı ve kurallara uyumu her şeyin üstündedir. Türkiye'de bu görüşün veciz ifadesi, Durkheim'in izleyicisi olarak bilinen Ziya Gökalp'in "Gözlerimi kaparım, vazifemi yaparım" (görev ahlakı) deyişidir.¹⁷ Çözüm kurumlara sorgusuz, sualsiz tam bir uyum, kendini adamadır. Düzene kaderci ve ahlaki bağlılık ve ortaklık devlet/toplum ideolojisini oluşturmaktadır. Durkheim'a göre toplumsal farklılıklar, çelişkiler, çatışmalar, uyumsuzluklar işbölümünün gereğinin kavranamamasından, düzene/topluma karşı görev ve sorumluluklardan kaçınmaktan kaynaklanmaktadır. Çeşitli kurumlar işleyişi sırasında bağımsızlaşmakta, bireylerin üzerine çıkarak

dönemler için geçerlidir. Bu nedenle giderek bulgu ve belirtiler bütünsel kuramı gereksiz kılmakta, açıklama yerine geçmektedir.

¹⁷ Ziya Gökalp'in de gençliğinde tabancayla intihar teşebbüsünde bulunduğunu ve kafasından çıkarılamayan kurşunla yaşadığını arada belirtelim.

toplumsal görev ve sorumlulukları mutlaklaştırmaktadır. Durkheim modern anlamda temelde üç intihar tipinden söz etmektedir, ancak bunlar sonuçta "kaderci/görevci intihar"ın kaçınılmaz bir parçasına dönüşmektedir. Modern toplumda görülen bencil, özgeci ve anomik intihar tipleri geleneksel kaderci intiharın gelişmiş veya bozulmuş biçimlerinden başka bir şey değildir.

Durkheim, intiharı toplum ilişkilerinin bütünlüğüne karşı olumsuz bir olay olarak görmüştür. Toplum bütünlüğü ve dayanışmasına tarih-üstü, kişiler-üstü bir üstünlük verildiğinde, intihar olaylarını sonuçta insan yapısından gelen bazı olumsuz eğilimlere (bencillik, özgecilik, kadercilik, düzensizlik) dayamak zor olmayacaktır. Durkheim, intiharı bir toplumsal olay olarak görmektedir, ama sonuçta, denetlemeyen bazı insan eğilimlerine, içgüdülerine, tutkularına indirgeyerek, çözümsüz görmektedir. Sosyoloji açıklamaları ve teknikleri konu üzerinde bir denetim unsuru olmaktan ileri gitmemektedir. Toplum olayları ve toplum değişmekte, gelişmekte, buna karşılık bazı insan eğilimleri aynı kalmaktadır. Bu yaklaşım olayları kendi içlerinde ve kişisel düzeyde açıklamaya izin vermekte, başka toplum olaylarını tanımlamada ve toplumlar arası farklılıkları açıklamada da kullanılmaktadır. Her olayın kendi bağımsızlığı ve özellikleri içinde tanımlanacağı ve çözümlenebileceği anlayışı sosyolojide sorunların daha sınırlı bir biçimde ele alınmasına güç kazandıracaktır. Sosyoloji artık toplum açıklaması olmak yerine toplumda görülecek bazı olayların saptanması ya da tanımlanmasına dönüşecektir. Toplum bir bulgu kaynağı olmaktan öteye bir anlam taşımayacaktır. Bu tutum bütünsel kuramları, geniş açıklamaları dışarda bırakmaktadır. Bu sınırlılık sadece konuları öngörünüyle (yüzeysel bir biçimde) ele alma çabasının sonucu değildir, genel düzeyde düzenin işleyişini tartışmak istememenin, bu işleyişten memnuniyetin bir ifadesidir. Batı toplum ve düzeni mutlak sayılmıyorsa bu yaklaşımın geçerliliği soru konusu olmaktadır.

Durkheim, intihar olayını verili koşulların kendi akışı içinde neden-sonuç bağlantısıyla açıklama çabasıdadır. Bu yolla, araştırma ve açıklamalara bir amaç yüklemeyen, değer yargılarından bağımsız bir sosyoloji yöntemi ortaya koymak istemektedir. İntihar karşısında teslimiyetçi bir tavırla, anormal bir durumu nicelik olarak normalleştirme yoluyla, bireyin davranışına yön veren değerleri, etkenleri saptayarak bilinçlenmeyi sağlayacağı görüşündedir. Durkheim'a göre toplum yaşamında akılcı toplum ilişkileri ve kuruluşları egemendir. İntihar olayının çelişen, uyumsuz iç mantığı egemen kuruluş ve değerlerin üstünlüğü aracılığıyla açıklanmaktadır. Böylece karşılaşılan çeşitli, karmaşık intihar olaylarını anlamaya, bir düzene koymaya çalışacaktır. İntihar sınıflaması, toplum olaylarına yaklaşımından bağımsız değildir. Toplum olayları kendi aralarında bir bağlantıyla bağlanmakta ve bütünlük oluşturmaktadır. İntihar, verili ilişkiler düzeni içinde kendi açıklamasını ve özelliklerini bulmaktadır. Böylece olayları kavrayış ve yorumlayış biçimi

gerçeğin yerine geçmekte, çeşitli intihar eylem tiplerini bu yönde belirlenmeye çalışmaktadır. İntihar tipleri birey-toplum çelişkisi temelinde bütün toplumlarda benzerlik gösterdiğinde, yapılacak iş bu bakış açısı ve çalışma yönteminin değişik toplumlarda ve zamanlarda bir çevirisi, uyarlaması olmaktan ileriye gitmeyecektir. İntihar konusunda günümüzde de en önemli çalışma aracı Durkheim'ın saptadığı intihar tipleri ve çalışma teknikleridir. Durkheim, yansızlık, bilimsellik ve siyasi yaklaşımlardan kaçınmak adına, toplumu tarihi boyutlundan ve toplumlar arası ilişkilerden soyutlayarak, birey-toplum uyumu/uyumsuzluğu temelinde ele almakta, intiharı bu ilişki çerçevesinde tanıtmaktadır. İntihar olayı anlamını daha başlangıçta belirlenmiş birey-toplum ilişkileri ve kurumların işleyişi içinde bulacaktır. Bu yöntem ilgi çekici gözlemlerde bulunmaya ve sınıflamaya izin verse bile, intihar düzenin/bütünün işleyişinin kaçınılmaz bir parçasıdır ve yine bu ilişkiler içinde çözüm aranacaktır. Bu ilişki ve koşulların dışına çıkıldığında, intihar akıl-dışı, düzen-dışı, anlam ilişkilerinden kopuk bir isyan veya vahşet sayılacaktır.

3) Batı Düşüncesinde İntihar

Durkheim, Batı düşüncesinin önemli konularından biri olan intihar (yaşam ve ölüm) konusunda sosyoloji düzeyinde bir açıklama getirmektedir. Sosyoloji, XIX. yüzyılda Batı düşüncesinin bir parçası ve aynı zamanda oluşturucusu olarak önem kazanmıştır. XIX. yüzyılda geleneksel Batı düşüncesi eleştirilmekte ve bir kopuştan söz edilmektedir, ancak bu kopuş soru konusudur. Yunan'dan bu yana Batı felsefesinde intihar (yaşam ve ölüm) başlıca problemlerden biridir. Bu, rastlantı değildir. Sosyoloji artık bu tartışmaya (bilim düzeyinde) son vermek istemektedir. Durkheim'ın çalışmasının öne çıkarılması, bir yönüyle aşılmaz görünmesi bu nedendir. Durkheim intihar konusu üzerinde durmaktadır. Bu açıklamalar, Antik Çağ'da Batı'da düzene ve yasalara karşı gelmektense zehir içerek intiharı seçen ve bunu öğütleyen, Platon'un görüşlerinin bir başka düzeyde tekrarıdır. Düzen işleyişi sırasında, sitenin/kurumların üstünlüğü uğruna, kişisel düzeyde "kurban"ı (adanmış yaşamı veya yaşama son vermeyi) doğal görmektedir. Kadenci veya bencil, anomik/kuralsız intihar, Antik Yunan tragedyelerinde sık rastlanan bir çözümdür. Tragedyalarda en iyi çözüm veya son (bireysel düzeyde kurban vererek veya kurban olmayı seçerek) çelişkide bulunan taraflar ve uyumsuzluk ortadan kaldığında (dram budur) ortaya çıkmaktadır. İntihar seçimini beklemek yerine sorunu çözmek için kişilere ihanet, öldürmek (sonradan bunların da kurban olması, tasfiyesi) de dramatik bir son, çözüm olabilmektedir. Gerçekte hiçbir gerçek çözüm değildir. Sonucun, dramatik veya kaderin cilvesi olarak değerlendirilmesi sorunu başka türlü çözememekten kaynaklan-

maktadır. Olayın kahramanları ölür, böylece yeni bir başlangıç ve rahatlık, iyimserlik söz konusu olur. Ancak sorun bir başka yerde, zamanda yine tekrarlanır. Sorunun zorunlu kader biçiminde sürgit varlığını sürdürmesi, çözümsüzlük seyirciyi dram duygusuna ortak eder. Günümüzde de bu eğilim geçerlidir. Batı uygarlığı ve çözümünün kendi kaynaklarını ne kadar aştığı, değiştiği tartışmalıdır. Çözümün kaynağı Batı toplum güçleri ve zenginliği olmadığı için, çözümün açıklaması olmadığı gibi, denetlenmesi de söz konusu değildir. Bu durumda düzen bireyin üstünde görülmekte ve uyumsuzluk ve çatışma durumunda, dışlanma veya intihar doğal olmaktadır.

Batı düşüncesinde başlangıcından bu yana intihar mevcut düzene/toplumla/dine/ahlaka, çeşitli kurumlara uyumsuzluk olarak yasaklama, aşağılama veya verili düzene ve ilişkilere karşı çıkma, özgürleşme ayrımı çelişkisi içinde ele alınmıştır. İntiharın değerlendirmesinde birey-toplum çelişkisi tartışmaların başlangıcını oluşturmaktadır. Bu çerçevenin dışına çıkılmamaktadır. Bu durum Batı çözümünün özellikleriyle ilişkilidir. Batı, Doğu ile ilişkilerine bağlı olarak uygarlığa geçmesine rağmen çözümü açıklamada ve denetlemekte zorlanmıştır. Ayrıca var olan çözüm/düzen kişisel düzeyde de aşılabilmektedir (Batı'da birey övgüsü.) Doğu ile kurulan ilişkilere göre çözüm değiştiği gibi açıklamada değişmiştir. Batı'da bütün düzen ve birey övgüsüne rağmen düzene süreklilik kazandırmada (açıklama ve denetimde) sorunlar vardır. Batı düşüncesinde yaşam ve ölüm ile ilgili değerlendirmeler bununla ilgilidir. Öncelikle elde edilen çözümü açıklamak mümkün olmasa da korumak için dünyanın bir görev yeri ve yaşamın da bu anlamda sorumluluk olduğu görüşü egemen dünya görüşüdür. İntihar, görevden, sorumluluktan kaçıştır. Platon, intiharı siteye/devlete karşı bir itaatsizlik olarak görmekte, intihar eden kişiye cenaze törenini yasaklamayı savunmaktadır. Bu nedenle yasalara uyma adına kendi intihar seçimi, bir itaat gösterisidir, görüşleriyle uyumludur. Aristo da aynı görüş savunmaktadır. Ancak Platon'daki istisnalar, tereddüt ve çelişkiler yerine daha kesin ifadelerle intihara kınamıştır. İntihar, site devlet otoritesine karşı saldırı, haksızlık ve sorumsuzluk örneğidir.

Platon ve Aristo bireyin siteye karşı yerine getirmesi gereken rolleri olduğunu savunmuşlar, intiharı buna uygun olarak değerlendirmişlerdir. Platon'a göre intihar eden kişi aslında geleceğin oluşmasında kendi payından toplumu yoksun bırakmaktadır. Bu açıdan intihar karşıdır. Ancak yine aynı nedenle bazı istisnaların olabileceği görüşündedir. İntiharın istisnaları mahkumiyet, onulmaz hastalık, utanç gibi durumlar ve kötü eğilimlerden kurtulamadığında ölümün en iyi çare olarak düşünülmesi ve yaşamdan vazgeçilmesi olmaktadır. Buna karşılık Yunan felsefesinin aşırı, uyumsuz çocukları Kynikler'e göre intihar bireysel bir seçimdir, yaşamak için iyi bir neden yoksa intihar iyi bir şeydir. Düzenin otoritesi dışında, acılardan, yoksunluklardan

kaçmak için mütevazı de olsa bir yaşam alanı bırakılmıyorsa intihar zorunlu bir özgürleşmedir. Sonuçta ister toplumu/siteyi isterse bireyin yüceltme amacıyla olsun, bu ikili çerçeve içinde de farklılıklara izin verecek biçimde Antik Yunan'da intihar felsefi bir sorundur. Felsefi intiharın cevaplandığı temel sorusu doğrudan bir tartışma biçiminde olmasa da sitenin mi yoksa bireyin mi değerlerinin birbirine üstünlüğüdür. Çeşitli öğretiler görüş ve tutumlarıyla birbirinden farklılaşarak felsefenin çatısı içinde birbirini reddetmeden, itmeden, yanyana yer almıştır. Tek bir görüşü ve tavrı öne çıkarmak mümkün olmamıştır. Tartışma sürmektedir, intiharı açıklamada bir görüşü öne çıkarmak, seçim yapmak mümkün olmamaktadır.

Roma dünya egemenliğini eline geçirmenin verdiği üstünlükle kamu hukukunun esaslarını ve sınırlarını çizerek Yunan'daki birey-toplum ilişkisindeki belirsizliğe, tartışmaya son vermiştir. Ancak çok uzun süren Roma döneminde dönemin koşulları, toplumsal sınıfların düzen içindeki yerine, siyasi duruma bağlı farklı referanslar söz konudur. Yönetici sınıf için intiharın reddedilmesi söz konusu değildir, özgür insanlar için de doğrudan hukuki ve dini bir yasak yoktur. Roma'da esas olan devlettir, devlet görevleri ve yönetimiyle ilgili askeri-siyasi işler önemlidir. Kısıtlama veya özgürlük bu açıdan kayıtlanmıştır. Bu görevlerde başarısızlık karşısında intihar doğal bir eylem olarak görülmüştür. Ünlü asker, yönetici, asker intiharları bu nedenle çoktur. İntihar, Yunan'dan farklı olarak felsefi bir konu olmaktan çıkmıştır, yönetici sınıf için sınırları belli siyasi-askeri-hukuki bir durumu, kaçınılmaz bir zorunluluğu belirtmektedir. Bu intiharlar bir sorumluluk örneği olarak gösterilmekte ve yönetimi/devleti askeri-siyasi başarısızlıklar karşısında sorumlu olmaktan kurtarmaktadır. Kadroların gözden düşmesi, kendini cezalandırması gibi yöntemler gerçekte devletin tavrının bir uzantısı olarak (adli kovuşturmadan, müsadereden, utançtan kurtulma, böylelikle geride kalanların da durumunu korumak için) ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle askeri-siyasi kadroların, senatör ve generallerin ve destekçilerinin, hatta imparatorların kimi zaman toplu ve kişisel olarak törensel intiharları görülmektedir. Devlet tarafından "siyaseten katil" yerine (gerçekte devletin dayatmasıyla) kişinin gönüllü olarak kendini öldürmesi, bu nedenle onurlu bir eylem olarak görülmektedir.

Orta Çağ, intihara karşı egemen dini bakış açısıyla, tutum birliğiyle, farklı görüşleri dışlamasıyla, kilisenin yaşam-ölüm tekeli ve değerlendirmesini elinde tutmasıyla Antik dönemden ayrılacaktır. Roma imparatorluğu yıkıldığında kilise/Hristiyanlık bir yönüyle Roma mirasının sürdürücüsü durumdadır. Antik Yunan-Roma döneminde intihar soylular için "onurlu" bir eylemdir. Buna karşılık kölenin bedeni üzerine tasarrufu efendisine ait olduğu için köleler için intihar yasaktır. Antik Çağ'da köle sahibi kölenin yaşamının da tek sahibidir, kölenin yaşamı üzerinde her türlü tasarrufa sahiptir.

Bu nedenle intihar eden köle isyan etmiş sayılmıştır, ya da intihar ederek bir anlamda sahibini soymuş olarak görülmüştür. Orta Çağ'da da kölelik tasfiye olsa bile kilisenin sahip çıktığı ve sürdürdüğü miras (ölüm ve yaşamın tekeline elinde tutmak) budur. Esas ilgi ve kayıtlar sıradan insanların intiharı ve kilisenin buna karşı tavrı ve otoritesi üzerinedir. Bu elbette seçkin, aristokrat, yönetici, asker veya kilise mensuplarının intihar etmediği anlamına gelmemektedir. Düzen mensuplarından beklenen Orta Çağ'ın olumsuz koşullarında toplumun birlik ve dayanışmasının temsili, Batı'nın varlığını korumak için dünyada sabır ve çilenin, boyun eğmenin kutsanmasıdır. Orta Çağ'da Batı dünya egemenliğini yitirmiş ve kendi sınırlı imkanlarıyla başbaşa kalmıştır. Yoksullaşma, kıtlıklar, salgın hastalıklar gibi bir dizi kendi varlığını tehdit eden olumsuz koşullar içindedir. Kilise, imkanların sınırlandığı bu bekleyiş döneminde bıkkınlığı, umutsuzluğu ve intiharı yasaklamış, günah çıkarma uygulamalarıyla özel yaşamı ve ilişkileri denetlemiş, bireyi kendi başına bırakmamıştır. Günaha girme, umutsuzluk, intihar düşüncesi şeytani bir aldanma, kışkırtma, sapma olarak görülerek, koşullara uyum, çile çekme, tövbe, istavroz çıkartma kutsanmış, günahlar kutsal su serpmeye yoluyla bağışlanmıştır. (Acı çekme, sıkıntı, düşkünlük, yoksulluk, umutsuzluk nedeniyle intiharı seçmek yerine acı çekerek yaşamın yüceltilmesi, öbür dünyada kurtuluş için tek seçenek gösterilecektir.) Kiliseyle uyumsuzluğa izin verilmemiş, düzenle barışma, ortaklık ve uyum dini dünya görüşü düzeyinde sağlanmıştır. Bu durum kilise ahlakı ve hukuku ile desteklenmiştir. Uyumsuz eylemler, düşüncelere karşı, günahları itiraf, karar ve af edilme olayı birleşmiş ve pratik bir biçim almıştır. İntihar konusunda kilise hukuku ve dinin otoritesi öne geçmiştir.¹⁸ Günahların kefareti vermek basitleşmiş, papazlar günahları bağışlayacak bir konum ve güç kazanmıştır. Batı insanının uyumsuzluğa düşmeden, verili düzen ile tekrar uyum ve ortaklık kurmasında kilise başat rol oynamaktadır. Umutsuzluk, çaresizlik içinde intihar söz konusu olduğunda dini ve dindışı hukuk bütün sertliği ile uygulamaya konmaktadır. İntihar eden kişinin kadavrasına eziyet bir şeytan çıkarma ayinine dönüşerek ve yerel adetlerle birleştirilerek bu gösteriye katılan aileyi de kapsayan ibret alınacak bir caydırmaya dönüşmüştür. Bu durumda intihar seçimi zihni bulandıran fiziksel bir dengesizlikle ilişkili bireysel bir hastalık ve "çılgınlık hali" ve "delilik" olarak görülmüştür. İntihar eden yakınları kendi konumlarını korumak, müsaderenin hafiflemesini sağlamak, aşığılan-

¹⁸ Doğu Roma (Bizans) ile feodalizm arasında bu açıdan bir ayırım yapmak gerekir. Orta Çağ'da Batı siyaset, dünya görüşü ve din düzeyinde de bölünmüş, birliğini sağlayamamıştır. Batı içinde kiliselerin bölünmesi, dini değerlerde ve örgütlenmede birlik sağlanamaması nedeniyle katı kurallar getirilerek toplum denetlenmektedir. Mevcut koşulları ve dini tartışmamak için verili ilişkiler içinde sapmalar delilik, hastalık gibi karışık bir zihnin eseri olarak görülecektir.

manın önüne geçmek için bu görüşü destekleyeceklerdir. Bu dönem intihar ve düzene uyumsuzluk ilişkisinde düşünsel, toplumsal anlamda hiçbir derinlik, mazeret, savunma söz konusu değildir.¹⁹

Orta Çağ'da çaba Batı'nın elverişsiz koşullarda kendi varlığını ve kimliğini korumaktır. Kilise, bu yönde bir görev üstlenmiştir. Tanrı, düzen, kilise ve birey arasında doğrudan bir ilişki vardır. Yaşamak ve ölmek kilisenin/Tanrının tekelindedir. İntihar, düşmana karşı savaşta ortaya çıkan zorunlu bir seçenek olmak dışında, tanrının/kilisenin sorgusuz, kuşkusuz otoritesine (Tanrısal düzenin mutlaklığına) karşı çıkmak, isyan etmek veya ortaklık koşmak olarak onursuz bir eylemdir. Orta Çağ'da Batı, bütün dini, siyasi, askeri düzeyde (feodalizm) parçalanmışlığa karşılık, kilise dini düzeyde saymaca bir birliği ve bütünlüğü sağlamak için aforoz ve engizisyon kurumunu işletmiş, her türlü yeni arayış sapma olarak görülmüş, sorunlara katlanması karşısında insanlara öbür dünyadan kurtuluştan başka bir yol bırakmamıştır. Dünya ve yaşam bir sınanmadır, intihar sınavdan kaçıştır. Orta Çağ'da yaşam ve ölüm tanrı buyruğudur, kilisenin gözetimi ve denetimindedir. İntihar, kilisenin/tanrının bu görevine ve buyruğuna isyan olması yanında, aynı zamanda kilisenin görevini gasp etmek (tanrıya/kiliseye ortaklık koşmak) olduğu için hoş görülmemiş ve intihar edenler ayrıca yargılanmıştır. Bu dönemde kitlesel Hristiyan intiharları geniş kesimlerin tanrının/kilisenin buyruklarına pek kulak asmadıklarını, ancak bu karşı çıkışı anti olarak ifade etmekten ileri gidemediklerini (düzeni aşamadıklarını) göstermektedir.²⁰ Kilise otoritesini göstermek için intihar edenleri yargılayarak mahkum etmiş, mallarına el koymuş, diğer bir deyişle egemenliğine/hükümüne bu karşı çıkışı yasal olarak tanımamış, geride kalanlara da göz dağı vermiştir.²¹ İntihar edenlerin cenaze törenlerine izin verilmemesi, mallarına el konulması, ölü bedenlerini aşığılama ve eziyet, kalplerinin çıkarılmaları, bacaklarından asılmaları, aforoz edilmeleri devamlılık gösteren uygulama örnekleridir. İntihar edenlerin arkalarında bıraktıkları duygu, etki, inancın örnek alınma-

¹⁹ Elbette bunun dışında gündelik yaşam içinde ortaya çıkan açıkça savunulmayan, gizli bir hoşgörü vardır. Düzenin işleyişine zarar veren, uyumu bozan hırsızlık, isyan, çeşitli sapkınlıklar gibi uyumsuzluklar yerine kişinin intihar seçimi daha iyi görülmektedir.

²⁰ Ortaçağ'da, kilise inançlarıyla bazı konularda ayrılan dini cemaatlerin cennet boyutunda etkili intiharları yasaklamada önemli bir rol oynamıştır. Orta Çağ Batı'sındaki toplu intihar hareketi Batı kimliği ve varlığını tehdit ettiğinde, kilise kendi görev alanına giren bu konuda katı bir tavır almıştır.

²¹ Orta Çağ'da ikili hukuk ve mahkeme vardır. Her feodal birimde otoriteyi temsil eden, yargılayan, ceza veren Senyör Mahkemeleri yanında genel otoriteyi ve Batı birliğini temsil eden Kilise Mahkemeleri arasında intihar eden kişiyi yargılama ve cezalandırmanın, mallarının müsaderesinin kimin yapacağı konusunda çekişme ve anlaşmazlıklar çıkmıştır.

ması, geride kalanları sindirmek, kilise buyruğunu, otoritesinin tartışılmazlığını göstermek içindir. Dini dünya görüşünün egemen olduğu dönemde de intihar toplumsal bir gerçeklik olarak kendisini göstermektedir. Konuyu dine, dinden uzaklaşmaya bağlı olarak açıklamak (dinin intiharı yasaklaması, bütünlük duygusu) intihar edenleri küçümsemenin, dışlamanın bir başka biçimidir.²²

Batı düşüncesinde intihar, kimliğin savunulması göreviyle ilgili olduğunda veya onursuz bir duruma düşmemek söz konusu olduğunda kahramanca, dramatik bir eylem, özgür bir seçim ve kader olarak anlayışla karşılanmaktadır. Toplum/devlet/kurum düzeyinde bir görevi yaparken zaaf veya başarısızlık olduğunda bedel olarak birey (görevleri, kurumları yüceltecek biçimde) intihara zorlanılmaktadır. Ya da çözüm adına verilen görevi coşkuyla, kendinden geçerek yapmak (şehitlik) söz konusu olduğunda göreve bağlı intihar hem kişisel, hem de toplumsal bir olay ve sorumluluk olarak, herkes için yüceltilmektedir. Bu nedenle intihar yasaktır, ahlaksızlıktır, isyandır denilip bir kenara atılmamaktadır. Düzen, kimi zaman intihar seçimin savunusunu, açıklamasını yapmak zorunda kalmaktadır. Açıklamada, savunmada zorluk olduğu için, intihar dramatik bir seçim, kader olarak tanıtmakta, en azından bu yolla sahip çıkılmaktadır. Hristiyanlığın ilk ortaya çıktığı zor koşullarda intihar hoş görülmuş, gönüllü şehitlik kutsanmıştır (Hz. İsa örneği, havariler ve azizler). Hz. İsa'nın ölümü Tanrısal iradeye tam bir teslimiyet olarak gönüllü bir intihar seçimidir. Buradan Hristiyanlık öğretisi içinde günümüze kadar varlığını sürdüren gönüllü şehitlik/intihar kültürü ortaya çıkmıştır. Hristiyan ahlakçılar ilke olarak intihara karşı çıksalar da, din adına bir görev söz konusu olduğunda veya dayanılmaz koşullarda ve utanç verici bir durum karşısında intiharı doğrudan reddetmekten kaçınmışlardır. Hristiyanlığın Roma'nın resmi dini haline gelmesi ve sonrasında Orta Çağ koşullarında daha katı bir tavır sergilemiştir. İntihar kilise hukuku ve öğreti gereği Tanrıya itaatsizlik olarak olumsuzlanmıştır. Hristiyan öğretisi içinde kalarak intiharı yücelten çeşitli sapkın akımlar vardır. Bu akımlara karşı kilise kendi öğretisinin sınırları konusunda daha disiplinli bir tavır sergilemiş ve çeşitli kararlar almıştır. "348'den itibaren, Kartaca Konsili, istemli ölüm ardından koşmayı yücelten Donatusçuluğa tepki olarak bunu yasaklar. 381'de, İskenderiye Piskoposu Timotheos, çok aşık delilik durumları dışında, intihar edenler için artık dua edilmemesi kararını alır, bu da kendilerini

²² Marx'a göre, intihara karşı söylenen herşey aynı düşünce etrafında dönüp durur. İnsanlar intiharı Tanrısal iradenin çiğnenmesi olarak görürler, ama intiharın varlığı kendi başına tanrının çözümlenemez iradesine karşı açık protestodur." Marx, *İntihar Üzerine*, s. 11.

öldürenlerin cehennemlik olduğu anlamına gelir.²³

Orta Çağ'da tanrının ve kilisenin otoritesini tartışmamak esastır. Haçlı seferleri sırasında Doğu'ya karşı savaş dinin bir gereği olarak her Hristiyan için bir göreve dönüştüğünde gönüllü intihar (şehitlik) yüceltilmiştir. Verili olumsuz koşullara umutsuzca bir çıkış olarak, evini, toprağını, yakınlarını terkedip kutsal toprakları kurtarmak adına ölümü göze alıp uzun ve tehlikeli bir yolculuğa çıkış, gönüllü bireysel intiharın bir başka intihar biçimine dini olarak ikame edilmesinden başka bir şey değildir. Kilise, umutsuzluğa karşı ikame edilmiş bir intihara yönelttiği geniş kitlelere bu zorlu yolcuğa katılması karşılığında, bireyselliğini silerek özverili davrandığında, öldüklerinde öbür dünyada kurtuluşu müjdeleyecektir. Ortaçağda Batı kimliğinin ve birliğini korunması ve uyum barışçıl bir içe çekilme veya Türklere, Müslümanlara karşı kutsal savaşa katılma olarak yüceltilmektedir. Yenilgiyi veya aşağılanmayı kabullenmektense düşman karşısında intihar etmek veya öleceğini bile bile kendi isteğiyle düşman karşısına çıkmak, düşmana karşı dini bir üstünlüğe dönüştüğü için (onurlu bir ölüm, şehitlik sayılmakta) hoşgörülmemektedir. Dine ve savaşçılara özgü özverili, coşku ve atılganlıktan kaynaklanan dolaylı intiharlar yanında, hor gördükleri düşmana karşı yenilgiyi kabullenmek veya teslim olmaksızın kendi yaşamına son vermek yüceltilmektedir.²⁴ Sıradan bireysel intihar yerine ikame edilen bu intihar yolcuları, daha başlangıçta yakınlarından, evinden, gündelik yaşamdan vazgeçme olarak, nüfus-fazlası sorununu kilisenin kontrolü ve otoritesi içinde tasfiyeye etmeye yaramaktadır.

Orta Çağ'da kilise için önemli olan kilise için yaşamak ve ölmektir. Yaşam bireysel bir seçim değildir, kilisenin tekelindedir, bireysel olarak da sonlandırılmaz. Mevcut koşullarda toplumsal sınıflara göre değişen çeşitli intihar biçimleri vardır. Egemen otoritenin belirlediği hukuk, din ve ahlak anlayışı değerlendirmede ölçüttür. İntiharın nedenleri (umutsuzluk, öfke, utanç, kıskançlık, aşk, yoksulluk, acı, aşağılanma, korkaklık, fedakarlık, düşmana

²³ "Tavırlardaki sertleşme Aziz Augustinus'ta daha da belirgindir. Augustinus Kilise'nin resmi anlayışı olacak bağnaz öğretisini Civitas Dei'sinde (Tanrı Devleti) açıklar." İstisnayı öngörmeyen her türü intihar yasaklanır. Müsadere ve intihar suçu arasında ilişki kurulur. Georgeos Minois, *İntiharın Tarihi, İstemli Ölüm Karşısında Batı Toplumunu*, Çev. Nermin Acar, Dost Kitabevi, Ankara, 2008, s. 38.

²⁴ Haçlı Seferleri sırasında çok sayıda Hristiyan Türklere teslim olmaksızın "nasıl ölmek istediklerine kendileri karar vererek" suya atlayıp boğulmuşlardır. Tersine de mümkündür. İntiharı lanetleyen ama yenilgiyi kabul etmeyen din adamları, savaşçılar esir düşmemek için kendilerini ölüme atmışlar ya da kendilerini öldürmüşlerdir. "Orta Çağ kronikleri, savaşçılara özgü intiharla doludur." Georges Minios, *İntiharın Tarihi, İstemli Ölüm Karşısında Batı Toplumunu*, s. 19, 20. Ayrıca, Neslihan Şen, "Batı Düşünce Tarihinde İntiharın Algısal İnşası", *Kaygı Dergisi*, Bursa, Sayı: 11, 2008.

teslim olmamak vb.) kendi başına önemli değildir. Orta Çağ'ın iki temel kurumu ve otoritesi olan kilise ve feodal beyler bu farklılıkları benimser, kapsar ve değerlendirir. Kendi otoritesi ve kontrolü dışında bir eyleme dönüşmesini kabul etmez. Yoksulluk, umutsuzluk nedeniyle intihar eden bir köylünün ölüsünü cezalandırıp kutsal kabul edilen toprağa gömülmesini bile istemezken, bir diğerini savaşta veya zorluklar karşısında kahramanca intihar eylemi nedeniyle aziz olarak ilan eder. Din uğruna intihar dışındaki umutsuz çeşitli intihar biçimleri çoğunlukla günah veya inançsızlık olarak görülerek lanetlenir. Orta Çağ halk edebiyatı ve kahramanlık destanlarında intihara daha farklı, telafi edici bir yaklaşım söz konusudur. Kilisenin katı kuralları, yasak ve otoritesi kişisel ve kaçınılmaz olarak görülen aşk, dostluk, delilik, aile, namus, aristokrat kahramanlık fedakarlık intiharlarıyla (bir anlamda dini değerlerin karşısına, zorunluluktan, dramatik durumlardan, uyumsuzluktan kaynaklanan vazgeçilmez kişisel, soylu değerleri koyarak) esnetilip, genişletilmiştir. Aristokratlar ile kilise arasında ikilik ve çelişki, güç çekişmesi, birlik bu yolla ifade edilmiştir. Elbette intihar eylemi karşısında gerekçelendirme, esneme, hoşgörü serfler için değildir. Yoksulluk, aşk veya namus nedeniyle kendini asan bir köylü ile soylunun eylemi aynı gözle değerlendirilmemiştir.

Orta Çağ'da kilise, intihar yanında, kendi otoritesinin tartışılmasına neden olacak yeni arayışları lanetlenmiştir. Yeni Çağ'da, Okyanusa yolculuklarına açılış, kilise otoritesinin tartışılır olmaya başlaması yanında, Batı insanının dramını göstermektedir. Haçlı seferlerinin başarısızlığı karşısında ortaya çıkan bu tür arayış ve yolculuklar, umutsuzca da olsa dini intiharın yerine yeni bir ikame biçimini göstermektedir. Gideceği yolu bilmeden, yakınlarından, evinden, ülkesinden uzaklaşıp, pusulasız, araçsız, gereksiz bir ceviz kabuğu gemilerle Okyanusta yolculuk dolaylı intihardan veya delilikten başka bir şey değildir. Batı, Osmanlı'nın üstünlüğünü kabul ederek varlığını ve kimliğini koruması mümkün olmadığında, Ortaçağ çözümünü (kale duvarları arkasına çekilmek ya da haçlı seferleri aracılığıyla savaş) savunmakta zorlanmış, bireysel düzeyde yeni arayışlara açık olmuştur. Kilisenin otoritesi, buyrukları varlığını sürdürse bile kişilerin arayışlarındaki başarılar, Kutsal kitaplarda sözü edilmeyen Okyanusya adalarında karşılaştıkları toplumlarla kurduğu yeni ilişkiler, ek bir zenginlik imkanının ortaya çıkması aklın, özgürleşmenin bir sonucu olarak görülmüştür. Rönesans'ta Antik Yunan-Roma mirasına yönelik ilgi intiharı yeniden anlamlandırmaya yönelik yeni girişimleri de cesaretlendirmiştir. Orta Çağ düşüncesi Hristiyanlık kaynaklı olmasa da pagan Antik Çağ filozoflarına saygı duymakta ve yararlanmaktadır. İlk hümanistlerin bu yeni ilgisine, merak ve coşkusuna kilise doğrudan karşı çıkmamıştır. Ama denetleme çabasından da vazgeçmemiştir. Rönesans'ın, Antik dönem literatüründe soylu intiharları yüceltmesi, Zenon, Sokrates gibi saygın filozofların, ünlü askerlerin şairlerin intiharı ve intihar eylemlerini

felsefi zeminde tartışması, birbirinden farklı değerlendirmeleri, Roma döneminin onurlu , yurtsever intiharları, vicdani intiharlar, acıdan kurtulmak için yapılan intiharlar, namus, kıskançlık, aşk intiharları, felsefi intiharlar gibi intihar çeşitlerinin ayırt edilmesi, bireysel tavır ve seçim olarak tanımlanması, yüceltilmesi, öğreti düzeyinde önemsenmesi Rönesans yazar ve düşünürlerini etkilemiştir. Rönesans'ta Roma dönemindeki yönetici seçkinlerin onurlu intiharları, ardında bıraktıkları tarihi sözler, kahramanca anekdotlar yeniden canlandırılır. Kilisenin yaşam ve intihar üzerindeki otoritesine ve tartışılmaz tekeline karşı delilik veya mizah yoluyla da ilk karşı çıkışlar başlamıştır. Orta Çağ'ın kesin davranış kural ve değerlerinin, Hristiyan ahlakının bütünlüğünün hümanistler tarafından sorgulanması kilise tarafından hoş görülmemiştir. Ancak yeni girişimlerin getirdiği imkanlar nedeniyle kilisenin de otoritesi artık geçmişteki kadar korkutucu değildir.²⁵

Düzen ve intihar ilişkisi daha başlangıçtan bu yana birlikte ele alınmaktadır. İntihar konusunun bir yönüyle en kolay tartışılması ve denetimi delilik değerlendirmeleri aracılığıyla. Batı'da daha yeni arayışların söz konusu olduğu dönemde Bosch ve Brugel'in resimleri bu açıdan ilgi çekicidir. Hümanizmanın yükseldiği, gerçeği insan/birey ölçütünde değerlendirme isteğinin arttığı bir dönemde bu görüşlere karşı da ironik bir karşılıktır delilik. Kilisenin dini otoritesine karşı halk bayramları, karnavallar, festivaller, yolculuklar, köylü gelenekleri gündelik yaşam içinde verili görüşleri eleştirme, dışına çıkma imkanı vermektedir. Yeni gelişmelerle Orta Çağ'ın sınırları, loncalar, aile, kilise, şato duvarları aşılmış ama yeni bir düzen ve değerleri de egemen hale gelmiş değildir. Yeni Çağ'ın karşılığı olan toplumsal bir düzen yoktur, eski ve yeni yanyana varlığını sürdürmektedir. Geleneksel kurumlar ile bağlar gevşemiş, yeni ilişki ve kurumların ise kalıcılığı konusunda tereddütler vardır, çözüm belirsizdir. Bu açıdan bir bilinç bunalımından, çözümün kalıcı hale getirilememesinden söz edilebilir. Erasmus'un "Deliliğe Övgüsü" bu yönde bir tepkiyi, arada kalmayı belirtmektedir. Delilik, yaşam ve ölümün bilgiççe, felsefi, dini, hümanist bakış açısıyla ele alınmasını, tartışılmasını geçersiz hale getirmektedir. Gerçekte delilik bireysel bir karşı çıkışı, uyumsuzluğu belirtse bile umutsuzluğun, karamsarlığın yeni bir biçimde ifadesinden başka bir şey değildir. Geleneksel Batı düşüncesinin, felsefenin, dinin bütün temel konu ve sorunlarını önemsizleştirmektedir. Deli, geçmişten, bugünden, gelecekte vazgeçmiştir. Ölüm ve yaşamın sınırlarını, kurallarını, korkuyu, umutsuzluğu, karamsarlığı, yoksulluğu, günahı, zorunluluğu, sorumluluğu, görevleri, kısaca temel tutum ve değerlendirmeleri, evrensel düşünceyi, her şeyden vazgeçerek devre dışı bırakmaktadır. Anlama bir tepki, kaçış, kopuş

²⁵ Bu nedenle kilise Engizisyon mahkemeleri bu dönem daha çok işlemektedir, daha çok katılmış ve işkence sıradanlaşmıştır.

olarak verili görüşleri ve geleceği hiçlemenin, dışına çıkmanın (dolayısıyla intihardan vazgeçmenin veya intiharı değersizleştirmenin, anlamsızlaştırmanın) bir yoludur. “Deliler Gemisi” bu anlamda bir dini, edebi, sanatsal bir alegoridir. Bu alegoride gündelik yaşamın çeşitli ayrıntıları, yoksulluktan evliliğe, çalışmadan zenginliğe herşey anlaşılmaz olduğu için saçmadır. Sorun olmadığı için anlam da yoktur. Bunu, Barok resimde bir natürmortda da görürüz. Özellikle bakış açısının bir ifadesi olan resim sanatında XIX. yüzyılda bakış açısının değişmesi ve giderek bakış açısından da vazgeçilmesiyle modern resim sınırlarına götürüldüğünde her türlü anlamdan ve gerçekten kopmuştur. Modern sanatçıların hatta bilim adamlarının bile (A. Einstein’ın meşhur fotoğrafı) giderek toplumdan, gündelik yaşamdan kopuşu yücelterek deliliğin ve intiharın sınırlarında dahillik, uzmanlık, aşkınlık içinde tanıtılması rastlantı değildir. Yeni bir çıkış önermesi de delilik verili olanın geçersizliğini, ama düzenin içinde kalmanın horlanan, hoşgörülen “gülünççe” bir halini belirtir. Delilik ve intihar konusunun bilim düzeyinde psikolojinin ve diğer toplum bilimlerinin konusu olması, geleneksel bakış açısının tasfiyesini, yeni düzen ve değerlerinin, otoritesinin yeniden inşasını ve denetimini belirtecektir.

3) Yeni Düzen ve İntihar: Uzmanca/Bilimsel Açıklama Yöntemi

Yeni Çağda yeni ilişkilerle, Orta Çağ düzeninin aşılması ancak varlığını sürdürmesi nedeniyle ikili bir yapı söz konusudur. Kilisenin intihar konusundaki görüşleri tartışmalı hale gelmiş, yeni bir düzen söz konusu olmadığından intihar konusunda Antik Çağ anlayışına ilgi duyan bir edebiyat ortaya çıkmıştır. Bu değişim intihar olayının artmasını değil kilisenin otoritesinin ve dini dünya görüşünün tartışılmaz olmaktan çıkmasını göstermektedir. Yeni ilişki, arayış ve serüvenler rastlantı bile olsa başarılı olduğunda, getirdiği imkanlar da vazgeçilmez hale geldiğinde kilisenin yaşam üzerindeki otoritesine karşı itirazlar artık felsefi, siyasi bir karşı çıkışa dönüşmüştür. İntihar artık kilisenin dediği gibi sadece cehenneme açılan bir kapı değildir, farklı bir düşüncenin, seçkin, onurlu bir girişim de olabilmektedir. Artık ütopyalarda kusursuz düşsel dünyada söz gelişi yaşlılar, ağrılı hastalar için intihar yönetimin onayıyla (bireysel bir seçim değil) uygun bir yöntemdir. Ütopyalar yeni bir düzen arayışını belirtmektedir. Ama aynı zamanda görüşlerine dayanak olacak yeni bir toplumsal sınıf ve örgütlenme öngörmediklerinin de göstergesidir. Bir anlamda kilise otoritesi ve düşüncesi aşılamamıştır. Geleneksel bakış açısı da korunmaktadır. Ancak intihar konusundaki tartışmada din tek kaynak olmaktan çıkmıştır. Değerlendirmede Tanrı yasası yerine doğa ve aklın yasalarından söz edilmeye başlanması bile kendi başına büyük bir değişikliği göstermektedir. En azından artık cesede kazık çakma, cezalandırma

gibi hukuki, ahlaki uygulamalar gevşemiştir.

Yeni Çağ uzun sürmüş bir geçiş dönemidir. Ne eski düzene, ne de yeni gelişmelere güven duyulmamaktadır. Batı edebiyatının klasiklerinden olan Shakespeare'in eserinin ünlü "Olmak ya da Olmamak" monoloğu bu kafa karışıklığının ifadesidir. Dramatik yapı, dramatik seçimler karar verememenin, umut ve düş kırıklarının, haksızlıkların, duygusal engellemelerin, gelgitlerin, delilik ve bilinç arasında intihara kadar giden ikilemin sonucudur. Henüz yeni düzen ve ilişkiler kalıcı hale gelmemiştir. Bu durum doğal ve sınırlı bir insanlık durumunun belirtisi olarak hoş görülmektedir. Yeni dönemde Hümanist düşünce ve Aydınlanma çağı filozofları bir karşı çıkışın temsilcisidirler, ancak bu otoriter kurumlara karşı bireyin yüceltilmesinden öteye gitmemiştir. Aydınlanma düşünürleri bireyi ve onun özgür seçimini yüceltirken kilise ahlakı ve hukuku ile çatışmak durumunda kalmışlardır. Yaşamın ve ölümün Tanrı'ya ait olduğu görüşüne ve kilise hukukuna karşı çıkış aklın ve doğanın yüceltilmesi biçimindedir. Artık bütün kurallar tartışılmakta, kesinlikler sorgulanmaktadır. Ancak burjuvazi XIX. Yüzyılda kendi düzenini kurduktan sonra kendi düzeni ve işleyişini sorgulanır olmasını istememiştir. Batı rastlantı da olsa, Amerika'nın keşfi ve tarihsiz toplumlarla kurduğu ilişkilere dayalı yeni bir çözüm elde etmiştir. Burjuvazi kendi düzenini kurduğunda hem toplum içinde, hem de toplumlar arası ilişkilerde yeni sorunlar, çekişme ve çatışmalar ortaya çıkmıştır. Bütün bu çekişmelere, çatışmalara karşın Batı'da geleceğe yönelik bir iyimserlik vardır, sorunların Batı'nın eline geçirdiği üstünlükle çözüleceğine inanılmaktadır. Burjuvazi kendi konumunu ve üstünlüğünü tartışma konusu yapmak istememektedir. Bu nedenle intihar olayı dinden, ahlaktan bağımsız, bireysel bir seçim ve sorun olarak görülmüştür.²⁶ İntiharın dinin, doğa ve aklın yasalarının ötesinde toplum yasalarıyla ilişkisinin bilimsel bir inceleme konusu olarak ele alınışı büyük bir değişimi (olağanlaşmayı) gösterir. Batı sosyolojisinde intiharın verili düzen içinde birey-toplum ilişkileri içinde sınırlanmasıyla, konunun geçmişte ele alınış biçimi yeni koşullara uyarlanmıştır.²⁷

XIX. yüzyılda kilise/din yerine, toplum/düzen/devlet/kurumlar geçiri-

²⁶ XIX. Yüzyılda bile İngiltere'de intihar devlet ve kilisenin sahip çıktığı eski geleneğe göre yasaktır. Ancak bu tavır egemen tavır ve görüş karşısında tutunamamıştır. İntiharın kişinin kendisine yönelik bir cinayet olarak kabul edilmesi bilim düzeyinde savunulması dini bakış açısının egemenliğinden bir çıkışı göstermektedir. Freud'a göre intihar kişinin kendisine yönelttiği bir düşmanlık ve cinayettir. Günümüzde de bu görüşün bir uzantısı olarak gündelik dilde intihar kurban ve katilin aynı olduğu "Kusursuz Cinayet" olarak da görülebilmektedir.

²⁷ Umutsuzluk ve intihar konusuna bakış açısı da bu nedenle değişmiştir. Umutsuzluk, intihar, kuşku şeytanla işbirliği yapmak yerine toplumsal veya bireysel bazı nedenlerle açıklanacaktır.

lerek, sadece isim değişerek, aynı görüş (bu sefer toplum, doğa yüceltilerek) savunulacaktır. İntihar olayı yeni koşul ve ilişkiler içinde ortaya çıktığı gibi açıklama biçimi de değişmektedir. Geleneksel dünya görüşü, din, ahlak anlayışı Batı'da artık bir bütünlük ve saygınlık görmemektedir. Geçmişte dinin, felsefenin tekelinde olan pek çok konu yeni koşullara uyum sağlayan sosyoloji içinde ele alınacaktır. İntihar konusunda dinin, ahlakın, hukukun yasakları, felsefenin açıklamaları tartışmalı hale gelirken, başlangıçta Aydınlanma akımına özgü bireyi yücelten, akla, doğaya dayalı açıklamaları etkilidir. Giderek konu sosyoloji çerçevesinde, toplum ve bilim düzeyinde temellendirilmeye çalışılacaktır.²⁸ İntihar konusunda başta felsefe ve din olmak üzere çeşitli açıklamalardan niçin vazgeçildiği ve sosyoloji açıklamalarının niçin öne geçtiği (bilim düzeyinde açıklamalara ihtiyaç duyulduğu) soru konusudur. Batı elde ettiği üstünlüğü ve yeni düzene karşı uyumsuzluğu dini açıklamalardan vazgeçmeden, dini görüşler biçiminde de yaygınlaştırabilirdi. Elinde böyle bir imkan vardır. Buna karşılık intihar konusunda bilimsel açıklamaların öne çıkması açıklanması gereken bir konudur. Bu açıdan ilk söyleyeceğimiz, Batı'da tek bir görüşü mutlak biçimde savunmaktansa, farklı çıkarların, farklı durum ve koşullara dayalı farklı açıklamaların, birbirine karşıtlık bile taşısa, bilimin özgürlüğü içinde yanyana, birlikte olmasından daha çok yarar umulmasıdır. Batı'da sosyolojinin çıktığı dönemde aydınlanma düşünürleri önemsenmektedir ve Batı felsefesi de doruk noktadır. Ancak Marx'ın "Felsefenin Sefaleti"nden söz etmesi artık konuların ele alınışı ve sorunların çözümünün bilime dönüşecek bir olgunluğa ulaştığı görüşünün bir uzantısıdır. Yeni dönemde intihar doğrudan savunulmayacak, ama dini, ahlaki, hukuki bir suç olarak görülmesi, felsefi bir konu olarak tartışılması da anlamsız bulunacaktır. Durkheim ile birlikte bilim düzeyinde artık intihar sınıflamaları yapılmaktadır. Batı, belli bir güç ve üstünlüğe ulaştığı inancıyla Batı kimliği ve toplumu üzerinde soru sormak istememektedir. Bu konuda tartışmayı felsefi bir gevezelik olarak görmektedir. Artık somut sorunları kendi özellikleri, koşulları içinde saptama ve değerlendirmeye yetinmektedir. Bilim yüceltmeleri bu nedenledir. Batı dünya egemenliği ve üstünlüğü ve kimliği üzerine soru sormayı, bu konuda kuşkuğu geride bırakmıştır. Sorun artık çözümünü tartışmak değil elde edilen üstünlük ve egemenliğin kurumsallaşmasını, işleyişini savunmaktır. Toplum olaylarını bu çerçevede ele alma, değerlendirme, yönlendirme çabasıdır. Durkheim'ın sosyolojinin kurucularından sayıl-

²⁸ Aydınlanma düşünürleri, en az din kadar mutlak aklın, doğanın işleyişinin savunuculuğunu üstlenmişlerdir. Dini açıklamalar karşısında özgürleşmeyi savunmaları bu çerçevededir. Özgürlük keyfi değil aklın, doğanın kuralları içindedir. Bireyi, akli, bilimi yücelterek, toplumu ve düzeni bir engel olarak görmektedirler. Buna karşılık sosyoloji, toplum ve tarihi olayların kuralları içinde sınırlanan bir özgürleşme anlayışını tanımlamak istemiştir.

ması boşuna değildir. Durkheim'in saptadığı intihar tipleri zorunlu, kaçınılmaz olarak görülen mevcut düzen ve çözüm çerçevesinde ortaya çıkmıştır. İntihar, insanların kendilerini alçaltmalarına neden olan uyum ve uyumsuzluklarının, ya da düzene bağımlılıklarının, ortaklıklarının bir bedelidir.

Durkheim, Batı düşüncesinin önemli konularından biri olan intihar konusunu ele almaktadır, Batı düşüncesinin bir devamıdır. Ancak bunu yüzeysel bir biçimde de anlamamak gerekir. Batı düşüncesinde intihara yönelik tutum değişiklik göstermektedir. Antik Çağ'da intihar felsefi, hukuki/yasal bir sorundur, Orta Çağ'da ise dini bir sorun olarak ele alınmakta ve bu konuda tutum değişikliğine bağlı olarak yorum değişmektedir. Yeni Çağ sonrasında ise eski ve yeni düzen yanyana birlikte varlığını sürdürmekte ve intihar üzerinde farklı tutum ve görüşler birlikte yer almaktadır. XIX. yüzyıl sonrasında intihar konusunda Batı düşüncesine bilim düzeyinde bir tutum giderek ağırlık taşımıştır. XX. yüzyılda Batı yeni arayış ve tartışma dönemini geride bırakmıştır. Bu durum olaylara yaklaşımı üzerinde de etkili olmuştur. Artık Batı kimliği ve egemenliği ile ilgili temel konu ve sorunları bir kenara bırakmıştır. Dini, ahlaki, felsefi açıklamalar yerine sosyoloji bilimi aracılığıyla (temel dünya görüşü ve ideolojiler dışında) somut sorunları verili koşul ve kuralları içinde ele almaktadır. Durkheim'in intihar konusuyla getirdiği yenilik yöntem sorunu gibi tartışılmakta ve sınırlanmaktadır. Sosyoloji intihara bilim düzeyinde, kendi yöntemiyle yaklaşmakta, psikoloji, antropoloji, iktisat gibi çeşitli bilimlerin birinin getirdiği açıklama ve kuramlardan yararlanmaktadır. Konunun bilim düzeyinde ele alması, meselenin geçmişte benzer biçimde kurcalanmasının dışına çıkışını göstermektedir.

Durkheim için sorun intiharın özelliklerinin saptanması ve elde edilen bulguların verili ilişkiler içinde değerlendirilmesidir. Bu anlamda intihar bir toplumsal olay olarak mevcut düzenin ve egemenliğin inkar edilmez bir parçasıdır.²⁹ İntihar, bilimsel bir olay olarak ele alınmakta, dinin, dünya görüşünün, ahlakın, felsefenin yargılardan uzak, kendi bağımsız özellikleri içinde (bilim düzeyinde, uzmanca bir konu olarak) değerlendirilmektedir. Konuya yaklaşımında uzmanların anlayacağı, paylaşabildikleri bir dil ve yöntem kullanacaktır. Diğer bir deyişle intihar konusunda geniş toplum kesimlerini ilgilendiren ve genel gelişme üzerinde yaklaşım ve değerlendirmelerine, etkide bulunmalarına yol açan bir dünya görüşü söz konusu değildir. Durkheim'in intihar tiplerinde düzen/toplum bireye göre bağımsız ve üstünde bir olaydır. Toplum üyeleri toplumsal bir varlık olarak belli görev ve sorumluluklar içindedir. İntihar bu çerçevede anlam ve çeşitlilik kazanmaktadır. Toplum yaptırım gücüyle (baskı altında) kişi üzerinde etkili olmaktadır. Bu

²⁹ İntiharın da düzenin işleyişini sağlayan toplumsal bir kurum olduğu savunulamamıştır.

nedenle toplum, kişilerin deneyleri dışında, kendi gündelik ilişkileri içinde tanımlayamadıkları, bağımsız, objektif bir olay olarak görülmektedir.

Durkheim ile Marx arasındaki karşıtlık düzen ve toplum olayları önünde farklı tutumlarından kaynaklanmaktadır. Durkheim için, bir toplum olayı olarak intihar, açıklamasını bulduktan sonra, kendiliğinden çözümlenecek bir sorun olmaktadır. Durkheim toplum ve toplum olayları önünde yansızlığın ve bilimselliğin savunuculuğunu yapmıştır. Bu, toplumların gelişmelerinin ve sorunların çözümü içinde kendiliğindenliği savunmakla mümkündür. İntihar, gerçekte sayı olarak düşük tutulduğunda sorun olmamakta, normal sayılabilmektedir. Durkheim'a göre toplum iş bölümü neticesinde bir bütünlük içerisindedir. Toplum içerisinde bir hiyerarşi söz konusudur. Dikey ve yatay geçişler olmaktadır. Statüler farklılaşmıştır. Kişiler ya başka sektör- lere yatay geçişle geçerek ya da sektör içerisinde ya da başka şekilde yükselerek dikey geçiş yaşamaktadır. Her toplum bünyesinde nadiren de olsa, kendini toplumdaki soyutlamış yahut topluma uyum sağlayamamış, insan tipi görülmektedir. İntihar oranı belli oranda artış göstermeye başladığında bir anormallik söz konusudur. Durkheim'ın sorunu gerçekte intihar değil, varolan düzenin işleyişi ve savunmasıdır. Toplumun ve düzenin bütünüyle denetlenmesi söz konusu olmadığı için, sorun daha çok kişiler düzeyinde, birey-toplum ilişkisi çerçevesinde ele alınmaktadır. Durkheim'ın amacı intihar aracılığıyla modern toplum ve kurumların özelliklerini ve işleyişini tanıtmaktır. İntihar tipleri ve farklılıklarını bu açıdan değerlendirmek mümkündür. Günümüzde konu bilim düzeyinde sosyolojinin ilgi alanı içindedir. İntihara "bilimsel ve yansız", bir araştırma konusu olarak bakmak Durkheim'ın görüşlerinin bir uzantısıdır. Sosyoloji ile intihar konusuna yaklaşım değişmiş, dini, ahlaki, hukuki bir anlayışla değerlendirmek yerine, toplumsal bir olay olarak ele alınmıştır. Verili düzeni doğrulayan intihar sınıflamaları benimsendiğinde, intihara neden olan baskı yerine, intihar eylemi, intihar düşüncesi, sonuçlanmayan intihar teşebbüsleri, riskler, koşullar kendi öğelerine ayrılarak, ayrıntı düzeyinde açıklanmaya, denetlenmeye çalışılmıştır. Aynı dönemde sağlık konusunda da benzer bir yaklaşım söz konusudur. Ancak "Sağlık Sosyolojisi" çalışmaları kendi alanı ve özelliklerine bağlı olarak ayrı bir uzmanlık alanı olarak örgütlenecektir.

Durkheim, Batı'da yeni düzen ile ortaya çıkan sorunları inkar etmek yerine, bu sorunların varlığını kabul etmektedir. İntihar bunun görüntülerinden biridir. Durkheim bu konuda iyimserdir. Batı'da yeni işbölümünün getirdiği farklılaşmalar içinde ortaya çıkan sorunlar, tarafların aralarında bulunan işbirliğinin gereklerini yeterince kavrayamamış olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun anlaşılması ve gerekli ve zorunlu dayanışmanın kurallarının belirlenmesiyle sorunların üstesinden gelineceği görüşündedir. Günümüz toplumuna bakıldığında, intihar oranlarının artışa geçtiği çeşitli araştırmala-

rın sonucunda yer almaktadır. Düzen çelişkilerine rağmen hayatta kalmayı ve beraberinde uyum sağlamayı önermektedir. Bilimsel objektiflikten, yansızlıktan kastedilen budur. Uyumsuzluk düzenin marjını oluşturmaktadır. Birey-toplum çelişkisi, verili düzen kurumları ile özel yaşam arasındaki çelişkileri, sınırları tanıtmaktadır. İntihar, bu çelişkinin kurumsal ve kişisel düzeyde bilinçli ama tartışmalı çözümüdür! Giderek günümüzde Durkheim'in görüşlerinin en ucuna kadar geçerlilik sağladığı, intiharın toplumsal sorun olmaktan çıktığını, düzenin doğal bir unsuru haline geldiğini söyleyebiliriz. Birey (etkisiz, yönsüz kalıp) ortadan silinirken, toplum/düzen otoriter ve marj-dışı hale gelmekte, intihar koşulları bütün insanlığı kapsamaktadır.

Sosyoloji intihar konusuna Batı bakış açısından olaylara açıklama getirme çabasıdadır. Diğer toplum bilimlerinin intihar konusuna yaklaşım ve açıklamaları ya yeterli bulunmamakta ya da kendi rolleriyle ilgili yeni sorunlara yol açmaktadır. Psikoloji, antropoloji, iktisat gibi bilimler de modern bilimlerin bir parçasıdır ve XIX. yüzyılda ortaya çıkmışlardır. Bu bilimler bağımsızlıklarını korumaya özen göstermekte, bütün içinde rolleriyle sınırlı kalmaktadır. Sosyoloji çeşitli olayları, ortak konuları, Batı bakış açısından tanıtmakta ve bu bilimleri belli sorunlara mahkum olmaktan kurtarmaktadır. Sözcüğü bu dönemde iktisat gözde bir bilimdir olayları kar mekanizması içinde açıklamaktadır. Bu kar mekanizması içinde bazı kişilerin başarılı, bazı kişilerin başarısız olarak intihar etmesini açıklamak iktisada verilen üstünlüğü tartışmaya neden olacağı için, iktisat bu konuda sosyolojiden bir açıklama bekleyecektir. Batı değer ve davranışlarını insanın doğal eğilimine bağlamak ve doğrulamak için yola çıkmış psikoloji de açıklamada yetersiz kaldığı bu konuda (intiharı, insanın doğal bir psikolojik davranışı olduğunu savunmak mümkün olmayınca, biyolojik açıklamaların da aynı başarısızlığı) bu açıklamalardan bütünüyle vazgeçilmeden, tamamlayıcı yaklaşımlar olarak benimsenerek, çeşitli toplum bilimleri sosyoloji açıklama ve bilgilerinden yararlanmaya çalışacaktır. Sosyoloji, bu açıdan Batı düşüncesi veya bakış açısıyla bütünüyle özdeşleşme bile oluşturucusu, bütünleyicisi konumundadır. Sosyoloji bütünleyici kuramdan, temel etken/çelişki anlayışından vazgeçtiğinde de intihar baskısına neden olan birey-toplum arasındaki ilişki ve etkileşim bozukluğu, aile koşulları, kent yaşamı, inanç, din, yaş, cinsiyet, eğitim, mesleki durum, hastalık, savaş, göç, siyaset, ekonomik düzey, ekonomik kriz, kitle iletişim araçları gibi çeşitli toplumsal etken ve değişkenler, neredeyse bütün toplumsal yaşam alanı ve toplumsal olaylar intihar için "risk faktörü ve tetikleyici" olabilmektedir! Günümüzde artık modern toplum eleştirileriyle yaklaşım ve tutum bütünlüğünü savunmak mümkün olmamaktadır. Toplumsal bütünlüğün parçalanması etnik, dini, mezhepsel, sınıfsal, cins veya cemaate dayalı çeşitli içe kapanmalar, bunalımlar ve bireyselleşme sonucunda, intihar vakaları, teşebbüs ve girişimleri kendiliğinden bir görüntü

verecektir. İntiharın bireysel bir seçime indirgenmesi, bu yönde tedbir ve uygulamalar konunun sosyoloji düzeyinde de klinik bir olay gibi kişisel veya küçük gruplar düzeyinde ele alınmasına neden olacaktır.

Sosyolojinin günümüzde intihar olayına bakışı teknik bir konu düzeyindedir. İntihar, toplumsal bir konu olarak ele alınsa bile artık toplum veya uygarlık çerçevesi yerine, (temel ilişkileri değiştirmek, etkilemek zor olduğundan!), somut sorunlara ve koşullara dayalı uygulamaya dayalı çalışmalar öne çıkmaktadır. Bu yönde açıklama çabası için çocuklar, ergenler, kadınlar, erkekler, orta yaşlılar, yaşlılar, işsizler, öğretim görevlileri, polisler, suçlular, madde bağımlıları, intihar saldırganları, medeni durum, etnik gruplar, dini cemaatler gibi küçük, dar, sınırlı birimler içinde alan araştırmaları yapılmaktadır. Açıklama ve değerlendirme da bu küçük birimler çerçevesinde ortaya çıkmaktadır. Bu birimleri daha da küçülterek (sözgelişi çocuk intiharları, onun içinde sokak çocukları intiharları gibi) mümkündür, bu yolla intiharı "bir hastalık olarak" toplumdaki tecrid ederek, yalıtılarak üzerinde etkili olunmak istenmektedir. "Önleyici tedbirler" ve çözüm aile, eğitim, hukuk gibi (aynı zamanda intihar baskısına neden olan) çeşitli kurumları güçlendirmek olarak tanıtılmaktadır.

Günümüzde artık intihar dünya görüşü düzeyinde bir açıklama konusu olmaktan çıkmış, denetim ve gözetim amaçlı uzmanca bazı tedbirler ve uygulama tekniklerine indirgenmiştir. Sosyolojinin ve diğer toplumbilimlerinin çalışma yöntemi ve tutumunda bu açıdan farklılık yoktur. İntihar konusunun değerlendirilmesinde sadece intiharın özellikleri değil, aynı zamanda yaklaşımımız, tutumumuz da önemlidir. Bu nedenle intihar konusunda sadece uzmanca bilgi toplama teknikleri, gözlem ve istatistik aracılığıyla elde edilen bilgilerle yetinmemiz söz konusu olamaz. Verili düzenin işleyişi, toplumun kimliği ve çıkarlarını açıklayabilecek bütünsel bir kurama gerek duyulmaktadır. Böylece intihar konusunda farklı değerlendirmeler yapmak, hangi çalışma biçimi ve bilgi toplama tekniklerinin kullanılacağına karar vermek mümkün olacaktır. Bu açıdan önce intiharı olayını kavramamıza izin verecek bir çerçeve, durum tespiti ve değerlendirme yapmak gerekir.